Förhandlingar 73-01-15

Nationalekonomiska Föreningen

Ordförande: direktör *Stig Svensson*
Inledare: statsrådet *Gunnar Sträng*
Deltagare i debatten: professor *Erik Dahmén*, fil dr *Lars Jacobsson*, professor *Assar Lindbeck*, professor *Göran Ohlin*, pol mag *Carl Henrik Mannheimer*, direktör *Sven-Olof Träff*, utredningssekreterare *Hans Engman*.

GUNNAR STRÄNG

Årets statsverksproposition

Låt mig inleda min budgetkommentar med ett perspektiv ett par år tillbaka i tiden. Jag gör det närmast med anledning av att kommentarerna kring det framlagda budgetförslaget har i stor utsträckning rört sig om som det heter "de två förlorade åren", dvs den blygsamma ekonomiska tillväxt som 1971 och 1972 representerar.

Det kan då först konstateras att omslaget från högkonjunkturen 1969—70 blev mycket häftig. Under högkonjunkturåren 1969 och 1970 steg BNP med nästan 10 procent. Under de båda följande åren uppgick tillväxten av vår totala produktion bara till några få procent. Orsaken till denna omsvängning är det kraftiga efterfrågebortfall som uppstod, i första hand från den privata konsumtionen och lagerinvesteringarna. Vi hade som bekant en ovanligt kraftig lageruppbyggnad under högkonjunkturåren, och att en uppbromsning skulle ske 1971 och 1972 var möjligt att förutse. Men det var inte möjligt att bedöma att omslaget skulle bli så stort som det faktiskt blev. Ökningen av lagerinvesteringarna 1970 motsvarade ca 1,5 procent av BNP; året därpå sjönk de med ett belopp motsvarande 2 procent av BNP. Omslaget i lagerinvesteringarna uppgick alltså till 3,5 procent av BNP. Nedgången i den privata konsumtionen förorsakades som bekant av att svenska folkets sparvanor ändrades radikalt 1971. Att förutse denna förändring i hushållens sparbenägenhet var självfallet inte möjligt. Hushållssparandet fördubblades under 1971, och låg sedan kvar på denna höga nivå 1972. Det härav följande omslaget för den privata konsumtionen uppgick till över 3 procent, och eftersom den privata konsumtionen uppgår till drygt hälften av BNP motsvarar detta drygt 1,5 procent av BNP.

Då jag för ett år sedan presenterade innevarande års budget tillät jag mig att hysa vissa förhoppningar om att vi skulle kunna räkna med en återhämtning och en uppgång i vår ekonomi under 1972. Så har också blivit fallet, även om denna uppgång är blygsammare och har gått i långsammare takt än vad vi för ett år sedan räknade med. Men sett emot bakgrunden av bottenåret 1971, så har ändock 1972 visat på en utveckling åt rätt håll. Från en stagnation i landets ekonomiska tillväxt representerar det gångna året en ökningstakt som ligger på drygt 2 procent. Vi lyckades hålla exporten väl uppe och fick en välbehövlig förstärkning av valutareserven med drygt 2,5 miljarder.

Vi kunde också avläsa under det gång-

na året ett överskott i vår handel med omvärlden som räckte till för att icke allenast betala vår import utan även klara underskottet i den s k tjänstebalansen, dvs de valutautgifter som följer av vårt väldiga turistresande till sydliga länder och vår för varje år kraftigt ökade hjälp till utvecklingsländerna. Det hela slutade med ett överskott i den s k bytesbalansen med omvärlden på i runt tal en halv miljard och det har inte varit oväsentligt för nationens internationella anseende.

I en allt mer ekonomiskt integrerad världshandel är ingen nation sig själv nog när det gäller att sköta eller missköta sina affärer med omvärlden. Är det fråga om en misskötsel som tar sig uttryck i underskott i bytesbalansen och ett utflöde av valutareserven så skapas genast ett internationellt misstroende mot det land som råkar så illa ut, ett misstroende som brukar fortsätta med spekulationer mot valutan. Och hela efterkrigstiden visar sorgliga exempel på nationer som av och till kommit in i underskott och valutakriser med allt vad det har inneburit av hårda ingripanden från regeringarnas sida, ingripanden som då tar sig uttryck i, bildlikt talat, att nationen tvingas dra på sig en ekonomisk tagelskjorta tills den ekonomiska hälsan på nytt återvänder. Vi har lyckligtvis undsluppit dessa hårda bandage under efterkrigstiden även om vi stundtals — senast vid den sista högkonjunkturen — var rätt illa ute i det här avseendet. I dag är situationen tillfredsställande och vi vågar nog säga att den svenska kronan numera internationellt betraktas som en av de starkare valutorna.

Under det gångna året har vi på nytt igen kunnat öka vår privata konsumtion mellan 2 och 2,5 procent. Det är nu inte någon särskilt tillfredsställande siffra även om vi under 50-talet upplevde år med samma blygsamma konsumtionsförbättring. Däremot har vi glädjande nog kunnat öka våra investeringar med mellan 5,5 och 6 procent med näringslivet som en aktiv sektor. Staten har höjt sina investeringar i första hand i byggnader och anläggningar med inte mindre än 14 procent och kommunerna med 4,5 procent då däremot bostadsbyggandet har legat på oförändrad nivå. Den kraftiga ökningstakten i statens investeringar förklaras av de medvetna satsningar som gjorts för att hålla sysselsättningen uppe inom byggnadsindustrin, en industri som spelar stor roll i sysselsättningspolitiken på grund av sina sekundäreffekter på materialindustrin och transportindustrin. Det förtjänar också omnämnas att vårt land är tämligen ensamt om att under den som jag hoppas passerade lågkonjunkturen kunna hålla sina industriinvesteringar uppe och till och med redovisa en god volymökning. Detta har åstadkommits genom statsmakternas stimulansinsatser i form av lössläppta investeringsfonder, extra avskrivningar för maskininvesteringar och byggnadsanläggningar och stöd för lagerhållning. Genom direkta subventioner och via investeringsfonder har under 1972 ett lagerstöd om ca 1 000 miljoner utgått. Även om industrin och näringslivet traditionellt är försiktiga att göra satsningar på framtiden då konjunkturperspektivet pekar nedåt så har vi ändå med dessa skattestimulanser brutit den sedvanliga trenden och haft en glädjande industriell uppbyggnad också under nedgångsåren, någonting som bör ge oss en extra chans i konkurrensen när den internationella efterfrågan på nytt ökar.

Under de båda gångna åren, även under 1972, är det sysselsättningen och arbetslöshetsproblemet som har stått i förgrunden för den politiska debatten. Jag vill oförbehållsamt deklarera att vi under 1972 har fått dras med en arbetslöshet som har varit för hög då den varierat mellan 1,5 och 2,5 procent med hänsyn till säsongväxlingarna. Genom en aktiv och energisk arbetsmarknadspolitik har en väsentlig del kunnat beredas arbete i beredskapsarbeten till avtalsenliga löner, i en omskolningsverksamhet som skapat möjligheter att anpassa arbetskraftstillgångarna efter de behov som ändå föreligger. Jag kan erinra om att även under denna lågkonjunktur har ca en tredjedel av landets företag redovisat brist på yrkesutbildad arbetskraft. De lediga platserna som inte har kunnat besättas har även under vintermånaderna gått upp till ca 25 000, vilket ger en anvisning om att fortsatt omskolning och rörelsebefrämjande stödåtgärder för att hjälpa under att den lediga arbetskraften blir placerad där man efterfrågar den är och blir ett av våra väsentliga inslag i en aktiv arbetsmarknadspolitik.

Jag har på sina håll mötts av argument att arbeten i arbetsmarknadsstyrelsens regi inte kan betraktas såsom likvärdiga med arbeten i den fria marknaden. Jag har reagerat mot slikt tal. Naturligtvis är det bäst om den fria marknaden på ett naturligt sätt suger upp den lediga arbetskraften. Under vissa perioder är detta inte möjligt och då blir det sam-

hället som ordnar arbetstillfällena och det är arbeten som från folkhushållets synpunkt regelmässigt är nyttiga och produktiva och jämförbara med insatserna på arbetsmarknaden i övrigt. Jag kan som exempel anföra att vi har under de båda lågkonjunkturåren 1971 och 1972 via arbetsmarknadsverket satsat 800 miljoner extra på väg- och brobyggen och tillfartsleder utöver vad vi reguljärt satsar på vägbyggandets område. Naturligtvis är det ena dagsverket lika mycket värt som det andra då arbetena utförts under i tekniskt avseende likartade förhållanden. Detsamma gäller om vi tidigarelägger av arbetsmarknadspolitiska skäl byggandet av polishus, försvarets byggnadsinvesteringar, skolbyggen, barndaghem och sjukhusbyggen. Den omständigheten att samhället i nedgångstider går in och anordnar arbeten innebär inte någon form av slöseri med arbetskraft och pengar utan bör betraktas såsom från folkhushållets synpunkt likvärdiga med sysselsättningen i övrigt.

En intressant iakttagelse är vidare att vi även under de år då vi redovisat en hög arbetslöshet har vi parallellt därmed redovisat en hög sysselsättning. Vi har under lågkonjunkturen haft lika många människor i arbete som under högkonjunkturen 1969 och 1970 då arbetslösheten var obefintlig och vi hade en klart uttalad brist på arbetskraft. Förklaringen är helt enkelt den att vi under senare år har haft en inmarsch av gifta kvinnor på arbetsmarknaden av tidigare icke skådad omfattning. En av orsakerna härtill är säkerligen den från och med 1971 genomförda obligatoriska särbeskattningen som ger den gifta kvinnan en ekonomisk favör då hon går ut på arbetsmarknaden i jämförelse med förhållandena under det gamla sambeskattningssystemets dagar.

En annan förklaring till de höga arbetslöshetstalen parallellt med den höga sysselsättningen är att vi fått en klar strömkantring i ungdomens syn på den högre utbildningen. Tidigare under 60-talet ökade tillströmningen till universitet och högskolor starkt år efter år. I dag orienterar sig ungdomen frivilligt till de mera yrkesbetonade utbildningslinjerna och det gör de omedelbart efter grundskolan. Vi har nu haft en nedgång i ansökningarna till den högre teoretiska utbildningen och ett motsvarande större utbud på arbetsmarknaden. Ungdomarna blir snabbare och vid yngre år färdiga för arbetslivet och i själva den brytningsprocessen får vi ett starkare inslag av arbetslösa ungdomar. Nu torde emellertid ungdomsarbetslösheten knappast vara det svåraste problemet inom arbetsmarknaden. Ungdomen är alltid attraktiv som arbetskraft och även om det redovisas höga siffror för arbetslös ungdom så är det frågan om relativt kort arbetslöshet. Företagen i allmänhet är ute efter ung arbetskraft och i konkurrensen om arbetstillfällena har alltid den unge en viss favör.

Vi har under det gångna året fört en intensiv politisk debatt huruvida samhällets insatser för att komma till rätta med arbetslösheten skulle vara riktade och selektiva eller om de skulle ha mera generell och automatisk karaktär. Vi har drivit den förra linjen, satt in statens pengar för att ta hand om de arbetslösa och ge dem sysselsättning, omskolning eller möjligheter att byta anställning. Vi har låtit statens pengar finansiera en kraftig expansion av beredskapsarbeten och offentligt byggande. I den mån vi har riktat oss mot industrin med skattemedgivanden så har förutsättningen varit att även dessa skall ge konkreta arbetstillfällen. Industrin har fått använda investeringsfonderna för att realisera maskininköp och nyanläggningar. De har fått sina extra skatteavdrag endast om de har genomfört en maskinanskaffning eller en byggnadsinvestering. Härigenom har vi fått garantier för att pengarna har givit arbete och det är enkelt uttryckt den selektiva politikens mening och innebörd.

Har vi nu anledning att räkna med att investeringsviljan och förhoppningarna på framtiden har återkommit hos svensk industri under 1973? Vi har tillåtit oss att tro på detta och i vår prognos för året satt in en ökningstakt om 8 procent för industrins investeringar. Det bygger på frågeenkäter hos företagen själva kombinerat med de slutsatser vi drar av tidigare erfarenheter. En av anledningarna till denna optimistiska kalkyl på utbyggnadstakten i svensk industri har vi i bedömningarna av vår exportsituation för innevarande år. Vi vågar säga att runt om i världen pekar konjunkturkurvan uppåt. Efterfrågan på våra produkter bör rimligtvis öka, prisantagandena likaså. Det gäller för sådana väsentliga exportvarugrupper som trävaror, massa, papper, järn och stål, verkstadsprodukter och fartyg. Volymmässigt har vi kommit fram till en ökning av den svenska exporten med nära 10 procent och en prisförbättring på ca 5 procent. Rent

värdemässigt skulle således exportinkomsterna till folkhushållet öka med 15 procent. Arbetslösheten enligt statistiken har under de senaste månaderna, trots att vi normalt under vintern har att räkna med ökade tal, hållit sig oförändrad och till och med i vissa beräkningsserier klart nedgått. Det är ett annat utslag för ett omslag i konjunkturen. Och för dagen torde uppfattningen vara samstämmig om att vi har passerat lågkonjunkturen och under 1973 går emot en klart bättre situation med en ökad efterfrågan och köpkraft både utifrån och i vår egen ekonomi.

Denna bedömning har gjort att vi för 1973 räknar med en tillväxt i vår totala ekonomi på ca 4,5 procent och därmed skulle vi vara tillbaka till den expansionstakt som vi kunde glädja oss åt under de goda åren på 1960-talet. Vi räknar också med att privatpersonernas köpkraft och konsumtion skall öka med 4 procent. Det beror på en kombination av den skattesänkning som tillämpas från den 1 januari i år och som för tillbaka drygt 2 miljarder i köpkraft till svenska folket och den lönehöjning som kommer att inträda under 1973. Totalt för det svenska folket har vi beräknat en inkomstförbättring på ca 8 procent under innevarande år.

Vi räknar med att hålla investeringarna uppe där emellertid ökningen på industrins och näringslivets område balanseras av en nedgång i de offentliga investeringarna och i bostadsinvesteringarna. I det senare avseendet har vi genom ett rekordmässigt bostadsbyggande under de senaste åtta åren kommit dithän att på vissa håll en viss mättnadstendens gjort sig gällande och då i form av ett antal outhyrda lägenheter. Den här situationen innebär att vi tar ner bostadsbyggandet i nyproduktionen med ca 10 procent. Programmet blir ca 90 000 lägenheter i stället för 100 000. Å andra sidan har vi välgrundad anledning räkna med en kompensation i form av en ökad aktivitet i saneringsbyggandet.

Vår utrikeshandel bör ge tillfredsställande överskott även 1973 och även om vi ökar på vårt turistresande och bättrar på vår u-hjälp med ytterligare 320 miljoner så räcker överskottet till för att vi även i den slutliga summeringen på den s k bytesbalansen kan räkna med en halv miljard i överskott. Våra affärer med utlandet och vår valutakassas ställning som nu närmar sig 8 miljarder är således fortfarande positiv och tillfredsställande inslag i den ekonomiska redovisningen.

Budgetens slutsumma på 66 1/4 miljarder finansieras genom direkta statsinkomster på 60,5 miljarder och en upplåning på 5,7 miljarder. Jag är den förste att understryka att detta är en hög statlig upplåning, så hög att den enligt min mening tangerar gränsen för det maximala. Jag skall emellertid förklara det här litet närmare. Genom de speciella påslag från budgeten som behövdes för att klara en anständig sysselsättningspolitik under innevarande budgetår kommer statens upplåning för det nuvarande budgetåret 1972/73 att gå upp till nära 7 1/4 miljarder. Vi har på grund av den dämpade efterfrågan från andra håll kunnat klara en sådan här omfattande statlig upplåning utan risker för den ekonomiska balansen. Nu räknar vi med att budgetåret 1973/74 skall präglas av en uppgång i konjunkturen. Det betyder ökad efterfrågan på pengar ifrån andra håll, framför allt från industrins och näringslivets sida. Vi reducerar således det statliga upplåningsbehovet från 7 1/4 miljarder till 5,7 miljarder och tror oss om att kunna bibehålla ekonomisk stabilitet även med detta underskott i statens finanser. Vi bygger denna vår uppfattning på att konjunkturuppgången kommer att präglas av en lugnare takt under 1973 och 1974 än den våldsamma uppgång som präglade 1969 och 1970.

Vi tror oss kunna möta den konjunkturuppgången på ett bättre sätt därigenom att våra arbetskraftsresurser är bättre, framför allt de gifta kvinnornas inmarsch på arbetsmarknaden spelar här sin roll. Vi kan vidare i dag avläsa en större likviditet i de svenska kreditinstituten än tidigare och dessutom rent allmänt en bättre likviditet hos företagen själva. Kommunernas anspråk på lånemarknaden kan naturligtvis öka på grund av det kommunala skattestopp som gäller under åren 1973 och 1974. Men tillgången på sparande och kapital har också glädjande nog ökat. När svenska folket 1971 var rädda för en allmän arbetskonflikt så fördubblade människorna sitt hushållssparande och tycks fortsätta därmed. Det kan vi statistiskt belägga nu i efterhand. Vi hade väl räknat med en återgång till det lägre hushållssparandet under 1972. Så har emellertid inte blivit fallet. Svenska folket fortsätter med det gentemot 1970 fördubblade hushållssparandet. Och mycket talar för att dessa i och för sig prisvärda sparvanor håller också 1973. Det blir således ett extra

kapitaltillskott som står för utlåning och som hjälper till att finansiera den investeringsökning som vi räknar med i en bättre konjunktur.

Vi har bedömt kommunernas behov på vår egen kapitalmarknad sålunda att utöver den reguljära upplåningen så har vi garanterat kommunerna ytterligare 500 miljoner i extra upplåning för att den vägen hjälpa kommunerna att hålla det överenskomna kommunala skattestoppet. Vi räknar vidare med att industrins obligationsupplåning som är erforderlig för de stora och framåtsyftande investeringarna skall under 1973 kunna tillmötesgås i samma utsträckning som under 1972. Det betyder att ca 1,8 miljard av vår egen kapitalmarknad reserveras för industriell utbyggnad. Vi räknar vidare med på den industriella fronten att man tillgodoser en viss del av sitt kapitalbehov genom en upplåning utomlands, ett kapitaltillskott för investeringsändamål som vi accepterat under 1972 och kommer att göra även framöver. På dessa premisser bör det finnas utrymme för att klara även den statliga upplåningen i väsentlig utsträckning på kapitalmarknaden då försiktigheten bjuder, framför allt i en uppåtgående konjunktur, att staten i möjligaste mån avhåller sig från att klara sitt lånebehov i banksystemet med s k korta pengar.

Vad innehåller nu den budget som slutar på den imponerande summan av drygt 66 miljarder eller 30 procent av hela bruttonationalprodukten? De största posterna kan i korthet redovisas sålunda. Nära 13 miljarder går under rubriken allmän försäkring där folkpensionerna väger tyngst. Den posten slutar nu på 10,5 miljarder. Till detta kommer kommunernas kostnader för de kommunala bostadstilläggen till folkpensionärerna som går upp till 1,2 miljard. De sammanlagda folkpensionskostnaderna uppgår således till 11 760 miljoner. För den enskilde pensionären betyder det att genom de höjningar som automatiskt följer via indexregleringarna och de standardförbättringar som också enligt riksdagsbeslut utlöser sig kommer folkpensionens årsbelopp under 1973 att öka med 750 kronor för den ensamstående och 1 300 kronor för pensionärsparet.

Vidare kommer en genomgripande reform att genomföras på sjukförsäkringens och arbetslöshetsförsäkringens område. I praktiken innebär det att samtliga arbetstagare tillförsäkras en sjuklön av samma karaktär som tidigare utgått för endast vissa grupper. Sjuklönen blir 90 procent av den försäkrades arbetsinkomst där dock arbetsinkomsten är maximerad till 7,5 basbelopp vilket för närvarande innebär ca 55 000 kronor. Sjuklönen blir ATP-grundande och dessutom beskattad. På samma sätt kommer ersättningen från arbetslöshetskassorna att dels räknas upp och dels skatteläggas och bli ATP-grundande. Maximibeloppet från arbetslöshetskassan blir 130 kronor per ersättningsdag, dock högst 90 procent av arbetsinkomsten. För de icke försäkrade arbetstagarna garanteras vid arbetslöshet ett grundskydd på 35 kronor per dag. Villkoren och de närmare bestämmelserna för denna radikala omläggning av såväl sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och kontantstöd kommer att redovisas för innevarande vårriksdag i en särskild proposition.

Förslag kommer att framläggas om en allmän tandvårdsförsäkring. Den reformen avses träda i kraft den 1 januari 1974. Den skall ingå i den allmänna sjukförsäkringen och ge ersättning med 50 procent av tandvårdskostnaden för alla personer från och med 17 års ålder. Nu innebär tandvårdsförsäkringen, den förbättrade arbetslöshetsförsäkringen och den förbättrade sjukförsäkringen ganska kraftiga kostnadsökningar. Dessa avses att finansieras med, förutom vad som faller på staten på grund av gällande regler för sjukförsäkringen, en viss uppräkning av egenavgifterna för de försäkrade och slutligen genom en höjning av arbetsgivaravgiften på 1 procent. Samtidigt förklarar emellertid regeringen att det tidigare utav riksdagen fixerade ATP-uttaget som arbetsgivarna betalar för 1973 och 1974 reduceras med 0,5 procent. Nettoökningen på arbetsgivarkollektivet är följaktligen 0,5 procent.

På utbildningssidan kommer årets insatser att präglas av en ökad aktivitet på vuxenutbildningens område. Vidare föreslås en expansion på den kulturella sektorn. Forskningsanslagen räknas upp och då närmast på de för den industriella utvecklingen avgörande forskningsområdena. Däremot har vi kommit i det läget som tidigare berördes, att expansionen på den reguljära grundskolan, gymnasierna och den akademiska utbildningens område nu har klart dämpats. Kommunikationerna och energiförsörjningen är fortfarande expansiva grenar inom den statliga förvaltningen. Vi satsar nu på vägväsendets område mellan 2,3 och 2,4 miljarder exklusive beredskapsarbeten. Dessa senare har under

1971 och 1972 gått upp till 800 miljoner på våra vägar. För kraftproduktion går 1 300 miljoner under nästa budgetår.

I samband med beslut av fjolårets riksdag om den skattesänkning som träder i kraft från och med i år fastställdes även att barnbidragen skulle räknas upp. Dessa utgår med 1 320 kronor per barn och år från och med 1973. På familjepolitikens område aktualiseras ett ökat behov i frågan om barnstugeplatser. Staten vill nu uppmuntra kommunerna till detta genom att höja såväl driftbidraget som anläggningsbidraget till barnstugorna. Härutöver sker vissa förbättringar i frågan om bostadsbidragen. Från och med den 1 januari 1974 blir dessa tillgängliga även för låginkomsttagare utan barn. Ett första inslag av en föräldraförsäkring anmäls i årets statsverksproposition som innebär att moderskapsförsäkringen förvandlas till en föräldraförsäkring med kraftigt uppräknade bidrag. Vårdbidragen för handikappade barn förbättras på samma sätt som barnpensionerna inom folkpensionen. Den närmare utformningen av dessa förslag läggs fram i en särskild proposition till riksdagen.

En viktig faktor i den allmänna sysselsättningspolitiken är självfallet den statliga aktiviteten inte bara på vägbyggnadsområdet och energiområdet utan även på de direkta industriinvesteringarnas område. Sålunda erhåller televerket utökade anslag för sin industriella produktion och de till Statsföretag hörande företagen, Norrbottens järnverk och ASSI, fortsätter sin industriella utbyggnad. För Norrbottens del kommer det under 1973 att innebära ett investeringsbelopp på ca 600 miljoner. På arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik satsas 3 760 miljoner.

Den kommunala skatteutjämningen blir för varje år en allt större post i statens budget. Här rör det sig om en i ordets rätta bemärkelse solidarisk skattepolitik. De kommuner, i första hand glesbygdskommuner, som har ett dåligt skatteunderlag på grund av utflyttningen av ungdomen och ett starkare inslag av folkpensionärer, ges nu möjligheter att leva vidare genom bidragen från statskassan. Den kommunala skatteutjämningen har inneburit att vi i stort sett har kunnat hålla en likartad kommunalskatt även i de fattiga kommunerna. Det har således gått att realisera någonting av en skattepolitisk rättvisa denna väg. Nu ökar den kommunala skatteutjämningen ganska kraftigt 1973, bl a betingat av att vi höjt det skattefria grundbeloppet både i statlig och kommunal taxering i samband med 1970 års skattereform.

Om jag skulle försöka ge årets budget en speciell prägel från reformsynpunkt så är det tryggheten vid ålderdom, sjukdom och vid arbetslöshet som särskilt har uppmärksammats, vidare familjepolitiken och arbetsmiljön och slutligen den industriella utvecklingen. I frågan om arbetsmiljön så sker det en kraftig förstärkning i arbetarskyddets resurser. Såväl det centrala verket som den lokala yrkesinspektionen kommer att erhålla avsevärt flera tjänster. Det torde vara en i alla avseenden riktig investering då vi tyvärr nu tappar alldeles för många arbetsdagar på grund av olycksfall i arbetet och bristande skyddsföreskrifter. I frågan om den yttre miljön har det hänt åtskilligt under de förflutna två åren. Vi har utnyttjat det utrymme vi har haft på kapital- och arbetsmarknadssidan till väsentliga investeringar i den yttre miljön. Kommunerna har haft förstärkta statsbidrag för att bygga ut sina reningsanläggningar. På samma sätt har industrin erhållit väsentligt stöd av skattemedel för att klara av de industriella luft- och vattenföroreningarna. Jag vågar nog säga att ca 1 miljard av statsmedel har satts in på den yttre miljöns förbättring under de senaste två åren. Glädjande nog börjar vi också kunna avläsa resultat härav i renare vatten och luft. Nu fortsätter vi med statsbidrag till såväl kommuner som industri även under en mera normal framtid konjunkturpolitiskt. Det bör ge oss möjligheter att fortsätta detta viktiga saneringsarbete även om de speciella av lågkonjunkturen betingade höga statsbidragen normaliseras.

Jag har tidigare berört en trolig utveckling i fråga om svenska folkets inkomster under 1973 och satt det i samband med att vi samtidigt kan räkna med en återbäring på drygt 2 miljarder genom en direkt skattesänkning. Och jag är beredd på frågan: Hur mycket av detta får vi kvar med hänsyn till den prisstegring som ändå fortgår som ett regelbundet inslag i vår ekonomi? Nu är prisstegringen inte någon speciell svensk skötesynd utan det är en internationell företeelse som jag har förtvivlat svårt att se hur någon nation skall kunna undgå. I gamla tider kunde priserna stå stilla och till och med reduceras helt enkelt därför att gamla tiders lågkonjunktur och massarbetslöshet innebar en så svag köpkraft hos befolkningen att det helt enkelt inte gick att höja några priser.

I dag är situationen annorlunda. Oavsett regeringens politiska färg så kan ingen statsledning nonchalera människornas anspråk på sysselsättning och arbetsinkomst och därmed också en stark och aktiv köpkraft. I vårt land har vi dessutom bundit oss för en inkomstutjämnande lönepolitik och anser detta vara riktigt. Det innebär att väsentliga grupper av anställda inom offentlig förvaltning, inom transportväsendet och serviceindustrin också erhåller lönehöjningar som tar sin modell från den mera räntabla delen av svensk industri. Den hårt rationaliserade och mekaniserade industrin kan genom förbättringar i sin produktivitet och effektivitet acceptera lönehöjningar utan att det därför behöver slå igenom på den färdiga varans pris. Det är litet annorlunda på områden som vårdyrkena, handel och servicenäringar. Där för lönehöjningarna med sig ökade priser på tjänsterna och den prisökningen slår igenom i konsumentprisindex på samma sätt som allt annat.

Vill vi således ha en så god sysselsättning som möjligt — och det vill vi — vill vi ha lönestegringar som präglas av att alla får sin rättmätiga del av lönekakan, då är ett visst inslag av prisstegring en ofrånkomlig konsekvens av dessa våra målsättningar. Vi kan således avläsa att i vår omvärld har en allmän höjning av prisnivån med mellan 5 och 6 procent ägt rum under fjolåret. För vår egen del stannade prisstegringen under 1972 vid ca 5 procent. Vi får sannolikt räkna med en prisstegring under 1973 som ligger någonstans mellan 4,5 och 5 procent.

En motsvarande jämförelse på löneutvecklingens område visar att våra konkurrentländer väl följer med också på det området. Vi bör således rimligtvis inte ha försatt oss i något sämre konkurrensläge gentemot omvärlden då vi skall saluföra våra produkter utomlands. Prognoserna för vår exportutveckling och den kraftigt stigande orderingången som vi kan avläsa under sista kvartalet 1972 är bevis på detta.

Det har emellertid varit ett inslag på prissidan som har varit oroväckande. Då det allmänna prisläget har höjts med ca 5 procent så har livsmedlens prisstegring legat på mellan 7 och 8 procent. När vi nu enligt det gällande jordbruksavtalet har att se till att jordbrukarna följer med i inkomstutvecklingen med övriga grupper i vårt land, så aktualiserade det ytterligare prisstegringar såväl vid det passerade årsskiftet som vid nästa avräkningsstation, dvs den 1 juli 1973. Med hänsyn till barnfamiljernas situation framför allt när det gäller mjölken som förbrukningsvara och då marknadsläget för jordbruket är sådant att det mesta av inkomstförbättringarna skall tas ut på mjölken, blev det nödvändigt att på nytt åter införa ett prisstopp på vissa väsentliga och från jordbruket stammande livsmedel. Då jordbrukarna är avtalsenligt berättigade att få sin ersättning kommer de nu att erhålla motsvarande belopp direkt från statskassan. Det avtal som är träffat skall självfallet från statens sida hållas.

Då budgeten enligt min mening emellertid inte tål ett ytterligare underskott på ca 360 miljoner så lägger regeringen förslag om att de pengarna anskaffas via en förhöjning av 8 öre på bensinpriset och 6 öre på motorbrännoljan per liter. Man kan enkelt uttrycka det på det sättet att vi får i vår egenskap av bilister och trafikanter betala den lindring i utgifterna vi får på livsmedel. Nu är det aldrig populärt att höja några skatter, vare sig direkta eller indirekta. Men i valet mellan att ta prisstegringen på de grundläggande livsmedlen och våra bensinkostnader har regeringen gjort sitt val bl a med hänsyn till barnfamiljernas ekonomi.

Jag har försökt att i min redovisning ge en översikt av statsverkspropositionens reforminnehåll samt dess betydelse som väsentligt medel i den ekonomiska politikens tjänst. Man kan sammanfatta målet för våra ansträngningar på så sätt att vi vill garantera medborgarna trygghet för ålderdomen, vid sjukdom och i avseende på sysselsättningen. Kostnaderna härför får vi bära i solidarisk samverkan och efter förmåga. Med säkrare utgångspunkter än för ett år sedan skönjer vi nu en uppgång och konjunkturförbättring. Den kan ställa nya och annorlunda problem på dagordningen. I en klar konjunkturuppgång har vi en benägenhet att överskatta befintligt utrymme och faktiska möjligheter. Den allmänna optimismen och tillfredsställelsen över att vi passerat lågkonjunkturen för denna gång får inte skymma bort det faktum att även den motsatta konjunkturbilden kan bli problemfylld.

Debatt

Redigerat referat

Erik Dahmén:

Först en kommentar till finansministerns skildring i finansplanen och här i kväll av vad som hänt och av den ekonomiska politiken! I finansplanen, sidan 22, kan man läsa följande:

"Det har hittills varit möjligt att upprätthålla en internationellt sett hög sysselsättning i den svenska ekonomien tillsammans med en prisutveckling som legat i nivå med den som gällt i de länder med vilka vi har vår huvudsakliga utrikeshandel. Avgörande härför har varit den ekonomiska politikens inriktning på selektiva åtgärder, som gett hög effektivitet i styrningen av den ekonomiska aktiviteten, samtidigt som rörligheten och produktivitetshöjningen i det svenska näringslivet befrämjats."

Här liksom på andra ställen låter det som om konjunkturbakslaget 1970—1972 helt eller åtminstone väsentligen berodde på den internationella utvecklingen men att den svenska ekonomiska politiken med framgång motverkat följderna för bl a vår sysselsättning. En ekonom kan inte med gott samvete underskriva denna framställning. Inte heller låter den sig väl förenas med nationalbudgetens. Beskrivningen borde i stället ha låtit ungefär på följande sätt:

Sverige har under flera år präglats av en ekonomisk stagnation, som nästan helt saknat motsvarighet i andra industriländer. Däremot har inflationstakten i genomsnitt under en följd av år varit ungefär densamma som i de länder med vilka vi har vår huvudsakliga utrikeshandel. Orsakerna är i korthet dessa: Under den internationella högkonjunkturen 1969, som på vanligt sätt spreds till Sverige, stimulerades den svenska konjunkturen bl a av att de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet tilläts öka. Detta bidrog till en snabb avtappning av valutareserven. En fortsättning på denna avtappning skulle snart ha tvingat till importrestriktioner eller devalvering. Därför skärptes penningpolitiken drastiskt på våren 1970. Den omedelbara följden härav blev en upplåning utomlands för importfinansiering, och snart nog dämpade penningpolitiken den inhemska efterfrågan på varor och arbetskraft. Därigenom vändes valutareservens nedgång till en uppgång. Riksbanken räddade alltså, på ett tekniskt skickligt sätt, under 1970 situationen vad valutan beträffar, och jag håller med om att det välbehövligt och nyttigt förbättrat vårt internationella anseende i finanskretsar. När sedan, under hösten och vintern 1970/71, en internationell konjunkturförsämring började påverka den svenska arbetsmarknaden, skars den inhemska efterfrågan på varor och arbetskraft ytterligare ned genom ett ökat skatteuttag från årsskiftet 1970/71. Därefter kom även 1971 års utdragna avtalsförhandlingar att hålla tillbaka konsumenternas efterfrågan. Parallellt härmed åstadkom den ekonomiska politiken en ytterligare nedskärning av efterfrågan i landet, nämligen genom att såväl de offentliga investeringarna som bostadsbyggandet fick minska. Efter en ökning på vintern 1971/72 fortsatte sedan under resten av 1972 minskningen av bostadsbyggandet. Från årsskiftet 1971/72 omlades preliminärskattetabellerna, vilket medförde en ytterligare begränsning av konsumenternas köpkraft. Riksbanken lättade å andra sidan penningpolitiken, men detta ledde inte till att efterfrågebortfallet kompenserades. Eftersom konjunkturavmattningen ute i Europa fortsatte, utan att dock någonstans medföra stagnation som i Sverige, blev följden av den efterfrågebegränsande politiken besvärliga sysselsättningsproblem. Dessa skulle ha blivit ännu besvärligare, om inte en tidigare, betydande nettoinvandring i stort sett upphört under 1971 och under 1972 ersatts av en nettoutvandring. Trots detta fattades i maj 1972 beslut om att den skatt på sysselsatt arbetskraft som företagen sedan några år haft att betala skulle fördubblas fr o m årsskiftet 1972/73.

Samtidigt som åtskilliga inslag i konjunkturpolitiken alltså bidrog till att hålla tillbaka efterfrågan på varor och på den ordinarie arbetsmarknaden, genomfördes reformer som gjorde att en hel del kvinnlig arbetskraft, som hittills i regel haft sysselsättning i hemmen, sökte sig ut på denna arbetsmarknad. För att inte minskningen av efterfrågan på arbetskraft i förening med det samtidigt stimulerade utbudet av arbetskraft skulle leda till öppen massarbetslöshet vidtogs så småningom, nämligen under andra halvåret 1971 och under 1972, ett stort antal s k selektiva åtgärder. Fr o m då bedrev staten med dessa selektiva åtgärder en stegvis alltmer sysselsättningsfrämjande politik som motvikt till sin allmänna konjunkturpolitik. Framför allt sattes arbetsmarknadsverket i stånd att sysselsätta 125 000 personer, av vilka åtminstone en viss del i sådant som förr i världen kallades nöd-

hjälpsarbete. Det bör emellertid noteras att de s k beredskapsarbetena skars ned på sommaren 1972.

En jämförelse mellan å ena sidan totala antalet utförda arbetstimmar i folkhushållet som helhet utanför hemmen och å andra sidan nationalproduktens utveckling visar att kapacitetsutnyttjandet under flera år varit lågt och antyder att produktivitetsökningen, dvs ökningen av arbetets avkastning, varit förhållandevis liten, i vart fall under 1970 och 1971.

Till denna realistiska skildring av händelseförloppet, som i många här överhoppade detaljer belysts i den offentliga debatten, vill jag foga två påpekanden.

För det första har många ekonomer och personer inom näringslivet under dessa år gjort konjunkturbedömningar i skrift och tal, bl a i denna förening, vilka varit bättre än finansministerns. Jag skulle inte ha brytt mig om att småaktigt erinra om detta välkända förhållande, som med lätthet kan dokumenteras, om det inte hade varit så, att finansministern i såväl finansplanen som massmedia gett ett intryck av att de egna konjunkturbedömningarna i stort sett varit allmänt omfattade — åtminstone av expertisen — men dess värre inte alltid perfekta.

Vidare är det skäl att erinra om den kritik som fortlöpande riktats mot konjunkturpolitiken av många ekonomer och andra i en lång rad artiklar och föredrag. För min del vill jag här i dag bara nämna något om det som ligger närmast i tiden, nämligen beslutet i maj 1972 om sysselsättningsskattens fördubbling och om nedskärningen av beredskapsarbetena på sommaren samma år. Beslutet i maj fattades med en statsfinansiell motivering, som inte skulle ha förvånat någon för 50 år sedan men som nu väckt häpnad i alla fackkretsar. Beträffande nedskärningen av beredskapsarbetena kan man fråga sig, om det bara var en alltför optimistisk konjunkturprognos som låg bakom eller om också här statsfinansiella överväganden spelade en roll när budgetåret led mot sitt slut.

Jag skall nu gå vidare och ta upp några särskilda punkter i finansplanen. Låt oss t ex se på vad som skett inom bostadspolitiken. Jag har redan erinrat om att bostadsbyggandet var högt uppdrivet under senaste internationella och till Sverige spridda högkonjunktur. Produktionskostnaderna på detta område hade då drivits särskilt starkt i höjden under den långa följd av år, då hyresregleringen i det äldre bostadsbeståndet skapade långa köer av bostadssökande. Ordentlig kostnadskontroll hade nämligen under dessa förhållanden inte framstått som nödvändig, liksom för övrigt inte heller en anpassning av bostadsproduktionens beskaffenhet till konsumenternas önskemål, sådana som de skulle ha kunnat komma till uttryck på en friare bostadsmarknad. När så 1970—71 års konjunkturbakslag kom medförde de högt uppdrivna hyrorna i nyproduktionen ett efterfrågeunderskott på lägenheter, särskilt i den senaste årgången av nyproduktionen. Inför denna, för många märkvärdigt nog överraskande, utveckling blev nyproduktionen nedskuren under konjunkturnedgången. I finansministerns skildring låter det som om det vore utifrån kommande krafter som varit helt avgörande för efterfrågeutvecklingen på bostadsområdet och som bestämt bostadsbyggandet, med obehagliga konjunkturella effekter i släptåg. Men statsmakterna har ju hela tiden indirekt genom sin bostadspolitik påverkat efterfrågeutvecklingen och i stort sett kunnat behärska bostadsbyggandets omfattning.

Ett annat område, där planeringen på senare år bör uppmärksammas, är som bekant kommunerna. Efter att ha haft en stark investeringsexpansion, bl a under senaste högkonjunktur, föranleddes de att skära ned sina investeringar under konjunkturavmattningen under 1970-talets två första år. Den statliga styrning som här kunnat ske, och delvis också skett, har alltså varit konjunkturpolitiskt tämligen misslyckad under dessa år.

För dem som har intresse och behov av att veta mera om kommunernas finanspolitik och hur den påverkats av och skulle ha kunnat påverkas av statsmakterna kan hänvisas till de undersökningar som gjorts vid Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan, främst av docent Ernst Jonsson. I de undersökningarna framstår 1969—1971 års olyckliga förlopp inom det kommunalekonomiska området på många punkter såsom ganska onödigt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den allmänna konjunkturpolitiken sedan 1960-talets slut mest har stimulerat den svenska konjunkturen till inflationistisk överhettning under en internationell, till Sverige spridd högkonjunktur och mest dämpat den svenska konjunkturen under en internationell konjunkturförsvagning och på så sätt i viss mån bidragit till, i stället för att motverka, stagnation och arbetslöshet. Det har varit en procyklisk politik. Den förra delen av politiken — alltså den som bidragit till att göra en högkonjunktur överhettad — kan inte ens tänkas försvarad med att någorlunda penningvärdesstabilitet på senare år eventuellt blivit ett huvudmål framför full sysselsättning. Däremot skulle ett företräde åt uppgiften att undvika de-

valvering och åt inflationsbekämpningen framför sysselsättningen kunna tänkas ha legat bakom den politik som förts sedan 1970. Vad gäller 1970 års åtgärder framstår avsikten att undvika devalvering också mycket riktigt som ganska uppenbar och, som jag erinrade om, framgångsrik. Men politiken under åren 1971 och 1972, då det omedelbara hotet mot valutan avvärjts och vi för övrigt vid en fullsysselsättningspolitik skulle ha kunnat utnyttja internationella valutafonden och våra speciella dragningsrätter, kan tveklöst till en betydande del tillskrivas konjunkturbedömningarnas inte alltid så höga kvalitet och ett återfall i ett ganska ointressant rent statsfinansiellt tänkande.

Därför kan inte en omsorg om penningvärdet vara den väsentligaste förklaringen till den allmänna konjunkturpolitiken under dessa lågkonjunkturår, utan en stor del av förklaringen måste rimligtvis ligga i ett antal ofta orealistiska konjunkturbedömningar. Den välvilligaste, återstående tänkbara förklaringen till att en framgångsrik politik för full sysselsättning inte förts är att finansministern varit så angelägen om att inte av rent konjunkturpolitiska skäl låta den offentliga sektorn — närmast den offentliga konsumtionen — så att säga inteckna det utrymme som industrin hellre borde ta i anspråk för att öka chanserna till god tillväxt och balanserad utveckling av utrikeshandeln på längre sikt.

Det kunde vara intressant att diskutera, om det verkligen förelegat en sådan, i så fall onekligen intressant, konflikt mellan konjunkturpolitiska och utvecklingspolitiska mål, en konflikt som alltså då skulle ha föranlett finansministern att avstå från en ändamålsenlig konjunkturpolitik, men det hinner jag tyvärr inte göra här i kväll. Det finns emellertid säkert mycket delade meningar om huruvida det verkligen funnits en sådan konflikt. Ännu mera delade är ju meningarna i frågan, huruvida den ekonomiska politik som påverkat och påverkar industrins långsiktigare utveckling varit en ändamålsenlig politik. Många anser som bekant motsatsen, och *om* de har rätt, så har finansministern säkert i onödan avstått från en konjunkturpolitik för full sysselsättning.

Hittills har jag i huvudsak uppehållit mig vid finansplanens skildring av vad som varit och gjorts. Vad beträffar framtiden finns naturligtvis också åtskilligt att säga. För första gången på flera år kan jag i stort sett hålla med finansministern om konjunkturbedömningen. Jag skulle dock vilja markera möjligheten av att man kommer att göra mera energiska ansträngningar än tidigare ute i Europa och i Amerika för att bekämpa inflationen. Inflationen har ju numera blivit ett ännu större problem än tidigare, eftersom den inte längre upphör ens under konjunkturnedgångar. Sådana ansträngningar att bekämpa inflationen på ett tidigare stadium av konjunkturuppgången kan mycket väl göra den internationella högkonjunkturen kortvarigare och mera splittrad än som förr var vanligt.

I anslutning till detta finns det anledning att fråga sig samma sak som så många gånger tidigare, nämligen varför man i finansplanen — och nationalbudgeten — inte ordentligt med numeriska kalkyler diskuterar ute och hemma i stället för att som nu i stort sett binda sig vid en enda bedömning, som man delvis preciserar i siffror. Inte minst senare års missöden i konjunkturprognoser och konjunkturpolitik borde väl nu äntligen föranleda sådana alternativberäkningar, som bl a kan underlätta planering för ekonomisk-politisk flexibilitet och val av sådana konjunkturpolitiska medel som förhållandevis lätt kan kastas om eller bytas ut. Det finns bl a i den moderna analys som numera läggs till grund för planering i många företag, t ex banker, något som kallas känslighetsprövning. Härmed menas att man försöker räkna ut när och hur mycket olika alternativ i fråga om intressanta variablers framtida beteenden kan väntas inverka på de områden som man i sin planering och löpande politik bör i första hand bevaka. Varför inte försöka med något sådant i en finansplan? Det vore bättre än de vaga resonemang och verbala reservationer som nu i regel knyts till ett enda prognosalternativ. Varför skall just staten i sin ekonomiska politik nöja sig med en så pass primitiv prognosmetod och planering som nu är fallet?

Med vad jag nu sist sagt sammanhänger i viss mån en annan fråga, som jag till sist vill ta upp och som rör den ekonomiskpolitiska planeringen för 1973 och 1974. Det räknas för 1973 med en volymmässig ökning av nationalprodukten på 4,5 procent, vilket i och för sig kan låta tillfredsställande. Men det är då att märka att en sådan stegring inte hämtar igen så värst mycket av vad vi förlorat under senare år. Den väntas vidare inte kunna eliminera kvardröjande, ganska betydande sysselsättningsproblem i näringslivet. Det talas i dag mycket om "strukturell" arbetslöshet. Men enligt min mening är detta tal överdrivet och ganska vilseledande genom att det ger ett intryck av att de s k selektiva åtgärderna är ändamålsenligare än de i verkligheten är och undanskymmer eller underskattar en mera allmän konjunkturpolitiks möjligheter. För

min del menar jag att många människor i dag i onödan går utan riktigt meningsfull sysselsättning — och kommer att göra det även under 1973 — på grund av denna under senare år överdrivna förskjutning i konjunkturpolitikens vapenarsenal. Det bör i detta sammanhang understrykas att inga som helst vare sig allmänt samhällsekonomiska eller fördelningspolitiska skäl fanns för beslutet om sysselsättningsskattens höjning och att åtskilliga punktinsatser i fjol och i år hade varit onödiga, om man i stället hade tagit bort skatten i fråga för mer än ett år sedan. Samtidigt kunde då andra, ganska generellt verkande, expansiva åtgärder ha satts in. Som en följd av bättre inhemsk sysselsättningskonjunktur skulle finansministern i så fall i dag ha kunnat glädja sig åt en mindre underbalanserad statsbudget än det nu löpande budgetårets. Men vad som är mycket intressantare än det rent statsfinansiella bokhålleriet, som tyvärr numera åter kommit nästan i centrum och spöklikt erinrar om 1920-talets synsatt, är att inkomstfördelningen, eller snarare "välfärds"-fördelningen, skulle ha blivit rättvisare enligt förhärskande värderingar; detta helt enkelt därför att färre skulle ha varit arbetslösa och därför att flera skulle ha haft en meningsfull sysselsättning. Jag har svårt att tänka mig större orättvisor på det här området än sådana som följer av en dålig konjunkturpolitik. Det är inte några rika företagsägare som drabbas allra värst av en sådan politik, utan det är de anställda och de som förgäves söker hyggligt arbete. Och det är inte dessa företagsägare, utan arbetare och tjänstemän, som drar allra mest nytta av en framgångsrik konjunkturpolitik.

Herr ordförande! För tre år sedan utnämnde finansministern i vår budgetdebatt mig till en nationalekonomisk Kassandra. De som var här då minns kanske min reaktion på den karakteristiken. Trots att antikens Kassandra visade sig ha rätt i sina dystra förutsägelser, var reaktionen inte positiv, eftersom jag, inte minst i denna församling, i decennier visserligen siat om den ständiga inflationen men däremot alltid uttalat en fast tro på snabb ekonomisk framstegstakt och en tillförsikt beträffande statsmakternas förmåga att föra en god konjunkturpolitik mot arbetsloshet. Dess värre måste jag i dag konstatera att jag på den sistnämnda punkten inte blivit sannspådd, utan att jag varit alltför optimistisk.

Lars Jacobsson:

Den mest anmärkningsvärda med årets finansplan är enligt min mening att den påtagliga skillnaden mellan ord och handling i regeringens politik framträder så klart. Jag skall här koncentrera mig till tre olika områden där denna skillnad mellan ord och handling är speciellt markant, nämligen beträffande hushållssparandet, industriinvesteringarna och den ekonomiska tillväxten.

Hushållssparandet skrivs det mycket positivt om i finansplanen. Samtidigt säger man att det är realistiskt att räkna med en fortsatt inflationstakt på 5 procent. Detta innebär att spararna förlorar lika mycket på inflationen som de får i ränta. Dessutom måste många sparare betala skatt på en avkastning de realt inte har fått. Om man nu ser så positivt på hushållssparandet som man säger, varför presenterar man då inte något försök till lösning på detta orimliga förhållande som förelegat under så många år.

Man måste också beklaga att sparandet är så dåligt statistiskt belyst i den offentliga statistiken. I nationalräkenskaperna kommer hushållssparandet fram som en restpost mellan den beräknade disponibla inkomsten för hushållen och den privata konsumtionen. Det är uppenbart att denna restpost i hög grad påverkas av eventuella fel i såväl inkomst- som konsumtionsberäkningarna. Beträffande den kraftiga sparandeökningen 1971 har det visat sig att denna till viss del — ca 500 milj kronor — beror på en omläggning av inkomstberäkningarna detta år. Jämfört med tidigare år är därför hushållssparandet 1971 och 1972 500 milj för högt i nationalräkenskaperna. Jag tycker att finansministern mot denna bakgrund dels skulle medverka till att få en bättre sparstatistik i vårt land, dels till att spararna fick rimliga villkor.

Även beträffande industrins investeringar finner man kloka ord i finansplanen. Jag kan citera följande mening: "Det är de framtida avkastningsmöjligheterna som är det grundläggande kriteriet för om en investering kommer till stånd eller ej samtidigt som de gångna årens bruttovinster står för en väsentlig del av finansieringen av nyinvesteringarna."

Men det finns inga åtgärder — förutom de redan beslutade för det närmaste halvåret — som långsiktigt stimulerar investeringsverksamheten. I stället höjer man arbetsgivarnas avgifter med ytterligare 1 procent, vilket innebär en betydande belastning även om man samtidigt låter bli att höja ATP-avgiften med en halv procent. Det är på sitt sätt karakteristiskt för finansplanen att den enda stimulansåtgärd man kan tänka sig är att uppskjuta tidigare beslutade avgiftshöjningar.

När det gäller industriinvesteringarna

måste man komma ihåg att det krävs en betydande kapacitetsutbyggnad inom industrin för att klara av den ökning av varuexporten som är nödvändig. Då tjänste- och transfereringsbalanserna trendmässigt utvecklas negativt, räcker det inte att nuvarande överskott i handelsbalansen bibehålles, utan detta överskott måste fortsätta att öka år för år.

Även beträffande den ekonomiska tillväxten skrivs det mycket positivt i finansplanen. Bl a skriver man: "Endast en expanderande ekonomi kan skapa förutsättningar för full sysselsättning." Det är mot den bakgrunden svårt att förstå att man accepterat en praktiskt taget stagnerande ekonomi i Sverige de senaste två åren. Den ekonomiska tillväxten har i Sverige under dessa år varit sämre än i något annat industriland.

I finansplanen presenteras också en korrekt beskrivning av den internationella konjunkturutvecklingen. Det påpekas bl a att de flesta länder skött konjunkturpolitiken bättre än Sverige. Man försöker emellertid ge ett intryck av att Sverige redan passerat det utvecklingsstadium då generella konjunkturstimulerande åtgärder kan vidtagas. Detta är naturligtvis felaktigt.

Överhuvud taget måste sägas att den pågående debatten om generella eller selektiva åtgärder är något av en skendebatt. Man har i debatten framställt de selektiva och de generella åtgärderna som substitut — i realiteten är de naturligtvis komplement. Endast i den utsträckning man misslyckas att med generella åtgärder ta hand om de arbetslösa bör selektiva åtgärder vidtagas. Mot den bakgrunden kan man inte uppfatta de 125 000 som sysselsätts av AMS som en framgång, utan som ett misslyckande för konjunkturpolitiken.

Genom de senaste årens stagnation i den ekonomiska utvecklingen har det inträffat ett betydande produktionsbortfall jämfört med vad som varit potentiellt möjligt. Räknar man med att den potentiellt möjliga tillväxten på lång sikt är 4 procent, så var produktionsförlusten 1971 4,5 procent och 6,5 procent 1972. På grund av arbetstidsförkortningen kan man dock reducera den potentiellt möjliga tillväxten 1972 med 2 procent, alltså från 6,5 till 4,5 procent. Dessutom kan man genomföra en reduktion därför att utgångsläget 1970 var en överkonjunktur. Reducerar man den potentiellt möjliga tillväxten med ytterligare 1 procent per år borde man erhålla en realistiskt bedömning. Den innebär att produktionsbortfallet varit ungefär 3,5 procent per år åren 1971 och 1972, dvs 13 miljarder kronor. Då prognosen for 1973 tyder på ett underutnyttjande av resurserna skulle man också kunna räkna fram en produktionsförlust för detta år. Jag bortser emellertid från 1973 i detta sammanhang.

Förutsätter man att ungefär 50 procent av produktionsbortfallet skulle ha tillfallit stat och kommun erhålles en skattning av det utrymme for reformer och/eller skattesänkning som fallit bort. Enligt denna beräkning ar det således 6,5 miljarder kronor som den offentliga sektorn gått miste om. Det är mot denna bakgrund förestående att finansministern talar väl om den ekonomiska tillväxten.

Assar Lindbeck:

Ett valår är det politiska klimatet så infekterat att man knappast ens kan läsa upp multiplikationstabellen offentligt utan att det uppfattas som ett inlägg i den politiska debatten, men jag får val ta riskerna att bli ovän med alla.

De båda tidigare talarna har påpekat att konjunkturpolitiken i Sverige, särskilt finanspolitiken, under den senaste konjunkturcykeln, alltså från 1969, kommit ur takt med konjunkturutvecklingen. På den punkten måste vi i ärlighetens namn konstatera att de har alldeles rätt. Vi har fått en kraftig släng av vad som brukar kallas "engelsk konjunkturpolitik". Som bekant har England — oavsett regering — sedan länge specialiserat sig på en procyklisk politik, dvs man bedriver konjunkturstimulans under högkonjunkturer och tillgriper efterfrågedämpande åtgärder under lågkonjunkturer.

De problem som vi står inför i dag började under den förra högkonjunkturen. Om man, som då skedde, försummar att under en högkonjunktur vidta efterfrågedämpande åtgärder kommer nämligen inflationen i gång, och inflationsförväntningarna accelerar. I en sådan situation tvingas myndigheterna att *efter* högkonjunkturen vidta efterfrågebegränsande åtgärder för att försöka få bort inflationsförväntningarna och få ned inflationstakten i ekonomin. Dessa efterfrågebegränsningar förvärrar då naturligtvis konjunkturnedgången. Det är en mycket smärtsam operation; det kan nämligen ta flera år att ta kål på de inflationsförväntningar som skapats under en högkonjunktur. De synder som begås under högkonjunkturens yra får sonas i lågkonjunkturens stagnation och arbetslöshet. Detta är ett problem som många länder har ställts inför: USA, England och under senare år Sverige.

Om man under en sådan högkonjunkturtopp också råkar ut för betalningsbalans-

problem, accentueras naturligtvis svårigheterna, nämligen om man vill försöka lösa betalningsbalansproblemet genom en dämpning av den inhemska efterfrågan.

Detta är bakgrunden till svårigheterna i dag. Sverige råkade under den senaste högkonjunkturen ut för både betalningsbalansproblem och en snabbare inflation än andra industriländer. Under lågkonjunkturen 1971—72 fördes sedan en ekonomisk politik som möjliggjorde en längre och djupare lågkonjunktur, med nära nog stagnation i två år, än i andra länder.

Nu är det lätt att vara klok beträffande det förflutna, som alltid framstår i en förklarad dager. En svårare men viktigare uppgift i dag är att bedöma framtiden. Om vi håller med Dahmén och Jacobsson om att finanspolitiken under de fyra senaste åren i Sverige varit mindre framgångsrik än tidigare, måste vi i dag ställa oss frågan, om den ekonomiska politik som skisseras i finansplanen är väl anpassad till det konjunkturläge som kan förväntas under 1973 och 1974.

När man bedömer den saken är det viktigt att ta hänsyn till två omständigheter. Först måste man ha klart för sig vad statsbudgetens uppgift från finanspolitisk synpunkt egentligen är. Vidare måste man klart precisera tidsperspektivet.

Finanspolitikens uppgift är, som vi vet, *inte* att balansera statsbudgeten utan att balansera samhällsekonomin. Skatterna på hushållens inkomster och konsumtion bör höjas, om man direkt vill begränsa efterfrågan på konsumtionsvaror. På analogt sätt kan man motivera en höjning av skatten på arbetskraft — det som brukar kallas arbetsgivaravgift — om man på kort sikt vill begränsa efterfrågan på arbetskraft. Skatternas uppgift är *inte* att skaffa inkomster till staten utan att hålla igen efterfrågan i den privata sektorn — med andra ord att "döda" privat köpkraft beträffande varor, tjänster och arbetskraft. Detta gäller oavsett hur stort budgetunderskottet eller budgetöverskottet råkar vara.

Det är den förväntade tillgången på lediga produktionsfaktorer som avgör, om det finns utrymme för en expansiv finanspolitik eller inte; och om tillgången på lediga produktionsfaktorer säger budgetöverskottet eller budgetunderskottet inte ett dugg. Att se på budgetunderskottets storlek i stället för på det samhällsekonomiska läget när man tar ställning till finanspolitiken är som när en berusad person går fram till en termometer och finner att den visar på 24 och utropar: "Å fan, är det redan midnatt!" Det är detta rop som vi nu hör i den finanspolitiska debatten.

En variant på denna sammanblandning av samhällsekonomiska och statsfinansiella synpunkter är att man i den allmänna debatten tycks betrakta utrymmet på lånemarknaden som en begränsning i möjligheterna att bedriva en expansiv finanspolitik. Detta är, rent ut sagt, en missuppfattning. Om staten lånar mer, betyder det inte alls att det blir minskat utrymme för upplåning for andra. Det är staten själv — riksbanken och riksgäldskontoret — som bestämmer tillgången på kredit, t ex genom operationer i öppna marknaden. Det är just det som kallas penningpolitik.

Om det finns ett samhällsekonomiskt utrymme för ökade utgifter, dvs om det finns ledig produktionskapacitet och om man vill utnyttja detta utrymme, finns det också utrymme för ökade statsutgifter eller sänkta skatter oavsett budgetunderskottets storlek och oavsett det statliga upplåningsbehovets storlek. Det är i själva verket ett trivialt kreditmarknadstekniskt problem att klara en statlig upplåning utan bieffekter på andras upplåningsmöjligheter. Vi avlönar en riksbankschef och en riksgäldsdirektör för att klara det problemet, och det kan de också klara.

Detta betyder naturligtvis också att det är ologiskt att, som sker i dagens debatt, kritisera finanspolitiken både för att den skulle tillåta alltför stor arbetslöshet och for att det s k budgetunderskottet skulle vara för stort. Vill man minska arbetslösheten, betyder det att man får acceptera ett *större* "budgetunderskott". Om man verkligen är angelägen om att minska arbetslösheten, skall man inte känna någon oro för detta ökade underskott. Inom parentes sagt är för övrigt det s k budgetunderskottet ett rent konventionellt, redovisningstekniskt, begrepp.

Man kan alltså varken försvara eller angripa finanspolitiken i dag med hänsyn till budgetunderskottets och den statliga upplåningens storlek. Den verkliga frågan är i stället om man vill stimulera eller hålla tillbaka efterfrågan på varor, tjänster och arbetskraft under den närmaste tiden.

Här är det viktigt att ha tidsperspektivet klart. Jag har uppfattat den samhällsekonomiska situationen så, att man under loppet av 1973 får en svag konjunkturlyftning men att man inte kan förvänta sig någon mera avgörande minskning i arbetslösheten. Den officiella prognosen om drygt 4 procents expansion av BNP innebär att vi i stort sett skulle ligga på oförändrat avstånd från fullt kapacitetsutnyttjande, eftersom den svenska ekonomin har en tillväxtpotential på cirka 4 procent.

En sak som komplicerar bilden är att vi

kan räkna med en förbättring av konjunkturen for stora delar av industrin och att de lönehojningar för industriarbetare som fordras for att industrin skall kunna dra till sig mer arbetskraft lätt utlöser kompensationskrav hos andra grupper, vilket kan ge en ökad löneinflation. Det problemet kan såvitt jag förstår bara lösas om löntagarorganisationerna accepterar höjda löner for arbetare i den expansiva delen av industrin utan att andra grupper kräver full kompensation for dessa lönehöjningar — eljest kan man aldrig få till stånd överflyttningar av arbetskraft från en sektor till en annan utan en ny inflationskarusell.

Om man skall *försvara* dagens finanspolitik måste tydligen försvaret gå ut på att vi behöver den nuvarande bufferten av outnyttjad kapacitet, kanske av storleksordningen 3—4 procent av BNP. Motivet skulle vara dels att man vill dämpa riskerna för underskott i betalningsbalansen, vid given vaxelkurs, dels att man vill dämpa risken for en ny våg av efterfrågeinflation, som man kan råka ut for när ekonomin närmar sig kapacitetstaket. Från dessa synpunkter skulle man kunna se den nya budgeten som ett försök att "bädda" for en mjuk start i nästa högkonjunktur för att undvika de inflatoriska överslag som inträffade under förra högkonjunkturen.

På motsvarande sätt måste varje *kritik* av finanspolitiken bygga på argumentet att den buffert som finansministern tar till mot fullt kapacitetsutnyttjande är onödigt stor, och att vi därför kan ta de risker för inflation och betalningsbalansproblem som uppstår om vi minskar bufferten genom sänkt arbetslöshet. Här är det tydligen fråga om en riskbedömning och en politisk värdering av minskad arbetslöshet i förhållande till större risk för inflation och betalningsbalansproblem (vid given växelkurs).

I egenskap av *forskare* kan man inte säga någonting särskilt intressant om denna politiska bedömning. Däremot har man naturligtvis rätt, och kanske skyldighet, att uttala sig som privatperson. Då skulle jag som en rent personlig åsikt vilja hävda att en mer expansiv politik inte bara hade varit försvarlig under 1971 och 1972 utan också är motiverad under 1973, medan det mycket väl kan bli nödvändigt med en långt kraftigare åtstramning under 1974 än vad som hittills ställts i utsikt av vare sig opposition eller regering. 1974 kan mycket väl bli ett högkonjunkturår, men det vet vi i dag inte så mycket om. Följer man denna rekommendation om att under 1973, åtminstone under första halvåret, acceptera en mera expansiv finans- och penningpolitik än den som regeringen har föreslagit, får man naturligtvis också vara beredd på att hålla en utomordentligt hög beredskap för snabba och brutala omläggningar av penning- och finanspolitiken, om det visar sig att kapacitetsbufferten minskar alltför snabbt.

Med dessa utgångspunkter framstår höjningarna 1971 och 1973 av skatten på arbetskraft — arbetsgivaravgiften — som ekonomisk-politiska misstag. Det har jag hävdat många gånger, och det vet finansministern. Att införa en höjd skatt på arbetskraft är en utmärkt metod om man på kort sikt vill minska efterfrågan på arbetskraft, men det är inte en bra metod om man vill öka efterfrågan på arbetskraft. Effekten på kort sikt av en skatt på arbetskraft är självfallet just en minskning av efterfrågan på arbetskraft, och jag har fattat dagens situation så, att de flesta människor vill se en lagre arbetslöshet än den vi nu räknar med under 1973.

Man kan säga att arbetsgivaravgiften har en dubbel svaghet. Dels minskar den efterfrågan på arbetskraft och ökar alltså arbetslösheten, dels höjer den produktionskostnaderna och påskyndar alltså kostnadsinflationen. Det är så att säga i dubbel mening ett maximalt illa valt instrument i det ekonomiska läge som råder 1973. Däremot är det mycket möjligt att en arbetsgivaravgift kan bli ett utmärkt medel under 1974, om det då blir en utpräglad högkonjunktur.

Efter dessa något kritiska reflexioner om vissa delar av både finanspolitiken och den finanspolitiska debatt som förs av regering och opposition vill jag sluta med att överräcka en blomma till finansministern — en blomma utan törnen. Det finns i årets finansplan en kraftfull argumentation till förmån för ekonomisk tillväxt. Det klargörs också mycket energiskt att tillväxt är en forutsättning för reformer och att tillväxt i sin tur förutsätter en någorlunda hygglig lönsamhet i näringslivet. Jag vet att dessa samband inte är någon ny upptäckt för finansministern — han har sagt detta flera gånger — men efter de senaste årens modebetingade argumentation mot tillväxt och lönsamhet, och med hänsyn till stagnationstendenserna i den svenska ekonomin under de två senaste åren, är det enligt min mening nyttigt att denna i och för sig självklara sak sägs i finansplanen. Gamla goda tankar ser nästan nya och fräscha ut mot bakgrund av de senaste årens enklare agitation i massmedia.

Göran Ohlin:

Finansministern är ju ett erkänt geni på att forklara varför det svenska folket más-

te underkasta sig alla möjliga obehagligheter, men den här gången tycker jag att han lyckas. Han säger i finansplanen — och nu i kväll — att arbetslösheten utan tvivel var for hög under 1972. Han säger också att den kommer att bli ungefär lika hög detta år — alltså måste den bli för hög även 1973. Vad är det för skäl som gör att han accepterar detta?

Finansministern hänvisar ofta till betalningsbalansen, och han gjorde det också i kväll. Vi vet alla att betalningsbalansen ända sedan 1965 har varit ett orosmoment. Om jämvikt i betalningsbalansen är oförenlig med ett tillräckligt högt sysselsättningsläge, är det emellertid klart att vi måste finna andra sätt att lösa det problemet. Det är väl ingen som accepterar tanken att vi för att få jämvikt i betalningsbalansen skulle underkasta oss en onödigt åtstramad konjunktur i åratal eller i årtionden.

Ett annat motiv kan vara risken för en inflationistisk överhettning, men med nuvarande avstånd från kapacitetstaket finner jag det onödigt att befara en sådan sak under den närmaste tiden eller ens under 1974.

Det har också talats mycket i finansplanen om det stora underskottet i budgeten. Som professor Dahmén sade är det ett prat som vi ekonomer tycker är föråldrat och gammalmodigt. Men vi vet alla att det går hem i politiska kretsar och i massmedia — alla tidningar har oroat sig över det stora underskottet.

Herr Sträng började sin bana som finansminister med att slå ihop driftbudgeten med kapitalbudgeten så att vi fick en totalpresentation. Detta förändrade omedelbart situationen. Driftbudgeten hade förut visat överskott och kapitalbudgeten underskott, men nu fick man underskott i totalbudgeten och det var då lättare att förklara varför skatterna inte kunde sänkas.

I år finns det alltså ett underskott i den statliga budgeten på 5,7 miljarder, men vilken roll spelar det? Den statliga budgeten är inte längre en totalbudget, eftersom vi har fått en stor socialförsäkringssektor och en kommunal sektor som är lika stor som den statliga. Slår man samman sektorerna, finner man ett sparandeöverskott som för 1973 beräknas till 6,5 miljarder. Ser man grundligare på de finanspolitiska effekter som finansdepartementets planeringsavdelning har försökt uppskatta, finner man att budgeten innebär en rätt väsentlig åtstramning. Både den statliga och den kommunala sektorn förefaller snarast neutrala.

Det är svårt att undvika intrycket att talet om underskottet är en dimridå och att budgeten i själva verket är precis så restriktiv som man kunde misstänka med hänsyn till den begränsande effekt som finansministern själv räknar med.

Finansministern säger att andra länder kan bygga mer bostäder och annat för att åstadkomma större expansion än vi kan. Vi har byggt de polishus som planerats fram till 1979, vi kan inte hyra ut nybyggda lägenheter, och vi har förbyggt oss på skolor och sjukhus, säger han. Det låter som om det inte finns några behov kvar att täcka. Jag tycker gott att man kan låta svenska folket självt avgöra det genom att t ex avstå från att höja skatterna. Den första kandidaten är då löneskatten eller arbetsgivaravgiften — det kan inte föreligga någon vettig motivering för att höja den.

Gunnar Sträng:

I praktiskt taget varje inlägg har det uttalats oro för den höga arbetslösheten. Jag respekterar den oron, men allting här i världen är ju relativt. Om vi följer den internationella arbetslöshetsstatistiken finner vi att vårt land sannerligen inte är speciellt hårt drabbat av arbetslöshet. I Amerika anses en arbetslöshet av 4,5—5 procent innebära full sysselsättning. Hos oss har som jag sade i mitt inledningsanförande arbetslösheten hållit sig vid 1,5—2 procent under sommaren och 3 procent under vintern. Det är 1 procent högre arbetslöshet än vi hade under 1960-talets högkonjunktur när vi inte kunde tillfredsställa behovet av arbetskraft. Jag kommer tillbaka till denna sak därför att den har varit så central i diskussionen.

Det har talats om den stagnation som har rått under de två senaste åren. 1971 var visserligen ett år av stagnation, men det var ett abnormt år. Under ett halvt år skrev då tidningarna varje dag om den generalstrejk som kunde utbryta, och SACO-medlemmar i nyckelställningar hade gått ut i öppen arbetskonflikt. Naturligtvis innebar de arbetsnedläggelserna att man satte käppar i det hjul som skulle driva fram den ekonomiska tillväxten. Nu lostes konflikten med tvång genom ett beslut i den svenska riksdagen, men den hann naturligtvis ändå ställa till en del besvär.

Jag frågade mig för min egen del om det kunde vara riktigt att gripa in med speciella stimulansåtgärder under detta halvår när parterna satt vid förhandlingsbordet. I dag är jag säker på att det var riktigt att ligga stilla i avvaktan på resultatet av förhandlingarna. Så småningom träffades en uppgörelse som innebar retroaktiva löneutbetalningar och procentuella lönepåslag. Det

var inte konstigt om man då räknade med att folk skulle öka sin efterfrågan från det första halvåret, då vi hade fått en femprocentig höjning av momsen samtidigt som man arbetade för samma löner som man hade haft år 1970. Likväl sparade folk mer än tidigare. Man resonerade så, att det var bra att ha en slant i portmonnän om den generalstrejk skulle utbryta som tidningarna talade om.

Jag tror att parterna och framför allt den ena parten skulle ha ansett det vara olustigt om regeringen under det halvåret hade tillgripit någon klart stimulerande aktion medan förhandlingarna pågick om ett avtal för de tre år som låg framöver.

Den internationella expansion som professor Ohlin berörde i sitt inlägg härleder sig i allt väsentligt till att man har satsat på bostadsbyggandet och offentliga investeringar. Det klarade vi i stor utsträckning av under 1960-talet. Det finns ingen nation som presterat ett så intensivt bostadsbyggande och en sådan expansion i de offentliga investeringarna som vi gjorde i vårt land under hela 1960-talet. När den internationella konjunkturdämpningen kom fanns det inte samma möjligheter för oss att fortsätta expansionen på de båda områdena som det fanns i de nationer där dessa viktiga sektorer hade släpat efter.

Jag tycker emellertid det är intressant att i det sammanhanget se på industriinvesteringarna. Vårt land är väl egentligen det enda land som kan visa en expansion i fråga om industrins investeringar under de senaste två åren. Ute i Europa kunde man inte göra det under de s k förlorade åren 1971 och 1972. Den saken bör tas med i en redovisning.

Professor Dahmén gjorde sig litet lustig över en underlig konjunkturpolitik som skulle innebära att man stimulerade det ekonomiska livet när man borde dämpa det och tvärtom. Om vi ser på vad som hände under 1969 och 1970 kan jag ta fram åtskilliga rapporter från ekonomiskt sakkunniga. På hösten 1969 uppmanade de finansministern att inte trampa på bromspedalen. År 1969 hade medfört en nedgång i konjunkturen, och under 1969 borde jag inte vara ängslig utan släppa loss efterfrågan. Det gjordes heller ingen speciell bromsning, och högkonjunkturen kom.

Den högkonjunkturen präglades av en snabb nedgång i valutareserven. Det fanns väl de som var mer ängsliga än jag över den nedgången. Samtidigt med minskningen av valutareserven fick vi nämligen en snabb uppbyggnad av lagerhållningen, och i stället för att ha pengarna liggande i valutareserven skaffade vi oss en extra tillgång i lagren. Normalt bygger vi upp lagren med 1,5 miljard om året i en jämn och bra konjunktur, men under sista halvåret 1969 och första halvåret 1970 byggde vi upp våra lagertillgångar med 4,8 miljarder. Man behövde inte vara någon siare för att då säga att vi förr eller senare måste börja konsumera lagertillgångarna, och då skulle vi i stället få en ökning av valutareserven.

Det var alltså inte något slags felaktig politik som ledde till att valutareserven gick ned. Det fanns en naturlig, banal och enkel förklaring till nedgången, och var och en som insåg det kunde se litet lugnare på valutareservens utveckling.

Jag skall sedan ta upp frågan om arbetsgivaravgiften, som har kommit tillbaka i varje inlägg.

Vid årsskiftet 1968/69 ersatte vi omsättningsskatten med en mervärdesskatt. Den gamla omsättningsskatten hade drabbat företagsamheten vid investeringar i maskiner, och vi försökte räkna ut vad skatteomläggningen innebar för företagens del. Vi fann att man genom att befria företagen från den gamla omsättningsskatten skulle tillföra dem 900 miljoner, och det såg vi ingen anledning att göra. I stället införde vi en enprocentig arbetsgivaravgift, som vid det tillfället gav finansministern 700 miljoner. Den procenten kan vi alltså hålla utanför den här diskussionen.

Längre fram, år 1970, fördes en ganska intensiv diskussion om huruvida man inte mot bakgrund av den höga efterfrågan borde dämpa konjunkturen. Det var hela riksdagen överens med mig om. Vi höjde en del punktskatter i början av 1970 och fortsatte med att höja andra punktskatter i november 1970. Vi skruvade åt penningpolitiken i maj månad och införde kreditåtstramningar, höjd ränta och framför allt kreditreglering.

Detta var emellertid vad vi tålde. Det fanns inget politiskt intresse för att gå hårdare fram än vad finansministern föreslog riksdagen i två omgångar under 1970 eller att skärpa de penningpolitiska åtgärder som riksbanken vidtog tillsammans med regeringen. I samband med den senaste skärpningen av finanspolitiken i november månad, infördes den andra procenten av arbetsgivaravgiften. Det innebar en direkt belastning på företagen precis som de punktskatter vi införde parallellt med höjningen av arbetsgivaravgiften innebar en belastning på konsumenterna.

Jag har ibland roat mig med att se efter hur bolagsskatten har utvecklats genom tiderna. Jag har konstaterat att finansministern i dag tar in något mindre i direkt nettovinstbeskattning från företagen än han gjorde för tolv år sedan, medan fysiska

personer har fått sina skatter ungefär tredubblade.

Om man håller på att företagen bör hjälpa till att finansiera samhällets utgifter kan man inte finna det orimligt att arbetsgivaravgiften höjdes med 1 procent i november 1970.

Sedan har beslutet om den tvåprocentiga ökningen spelat en enormt stor roll. Jag tillåter mig göra ett enkelt konstaterande, att ingen arbetsgivare ännu har betalat ett enda öre av den tvåprocentiga höjningen av arbetsgivaravgiften. Vid månadsskiftet februari—mars 1973 skall de göra sin första inbetalning av de 2 procenten, och jag har därför svårt att tro att de 2 procenten skulle ha spelat någon avgörande roll för sysselsättningen under 1971 och 1972.

Jag tror det var Erik Dahmén som ogillade att man för närvarande sysselsätter så mycket folk via AMS. Han skulle föredra att man sysselsätter folk på det naturliga sättet. Det skulle också jag göra, om det fanns möjlighet att på den vägen ta emot den arbetskraft som anmäler sig. Tyvärr är det inte möjligt. Den lediga arbetskraften är lokalt bunden. Förutsättningen för att de gifta kvinnorna skall få arbete är att det finns arbeten lediga som passar kvinnorna på den ort där deras män har sitt arbete, och det är långt ifrån fallet på alla håll i vårt land.

Om jag gör en internationell jämförelse och ser vilken nation som har den högsta sysselsättningen i förhållande till befolkningen eller den högsta kvinnosysselsättningen i förhållande till befolkningen, finner jag att Sverige ligger på ledarplats i båda dessa avseenden. Det bor man erinra om när vi diskuterar arbetslösheten.

Sedan hör det till saken att när vi nu går vidare och höjer arbetsgivaravgiften med 2 procent — en höjning som inte spelat någon roll under de år som gått — balanseras verkningarna av att precis lika mycket pengar lyfts tillbaka till de enskilda konsumenterna genom att höjningen finansierar den skattesänkning som kommer att ge det svenska folket 2,2 miljarder. Det bör väl ge ungefär samma effekt på efterfrågan. Höjningen kan således inte spela någon nämnvärd roll för sysselsättningen i fortsättningen, om det är efterfrågan som avgör om en arbetsgivare anställer folk.

Man säger att vi har ett efterfrågeunderskott på bostäder och anför det som en anmärkning mot den förda politiken. Vi kan emellertid aldrig förvägra de svenska konsumenterna att göra sina prioriteringar och värderingar. Vi har aldrig rest så mycket utomlands som vi gjorde under 1972, och vi reser till ständigt avlägsnare mål. Att fara till Kanarieöarna börjar bli gammalmodigt — nu skall man fara till Gambia och Ceylon, och förmodligen blir de resorna dyrare. Det såldes under fjolåret 220 000 personbilar. Dessutom har det aldrig sålts tillnärmelsevis så många färgtelevisionsapparater och stereoanläggningar som under 1972. Om nu svenska folket har beslutat sig för att bo samre och i stället lägga ner mer pengar på att resa utomlands eller köpa bilar, stereoanläggningar och färgtelevisionsapparater, kan man inte göra mycket åt det. Vi brukar ju kritiseras för att vi styr människornas vanor alltför mycket. Skall jag dra en logisk slutsats av vad Erik Dahmén sade blir det att jag borde börja reglera efterfrågan inom landet hårdare. Jag tror inte att han innerst inne vill att jag skall följa hans råd på den punkten.

Kommunernas investeringspolitik togs upp av Dahmén. Överraskande nog ökade kommunernas investeringar under fjolåret med ungefär 4,5 procent. Har vi en tillväxt i BNP på 2,5 procent och en tillväxt av de kommunala investeringarna på 4,5 procent, kan man inte klaga på den kommunala sektorns intresse att ta ut sin del.

Jag kan följaktligen inte hålla med om att den ekonomiska politiken har slagit fel som alla föregående talare har velat göra gällande. Assar Lindbeck gav mig indirekt ett erkännande när han sade att om det har gått dåligt de två senaste åren, får det ses mot bakgrund av hur bra det gick under 1960-talet. Jag stod här under 1960-talet och tog emot kritik av den ekonomiska sakkunskapen för hur illa ekonomin var skött under 1960-talet. Det ger en känsla av tillfredsställelse att i efterhand få upprättelse.

Erik Dahmén menade att man borde arbeta med alternativa konjunkturberäkningar. Det där talade vi om också för ett år sedan, och jag avvisade då tanken. Jag sade att det inte går att föra en politik efter alternativa beräkningar, utan man måste bestämma sig för en linje och utforma politiken i enlighet med den. Dessutom är det en väsentlig distans mellan vad som är möjligt att genomföra och vad man tycker borde genomföras, när man sitter på en väl skyddad professorsstol vid ett universitet eller en högskola. Jag får ingen majoritet bakom mig om jag går ut och säger att vi skall skärpa finanspolitiken. Jag får en majoritet bakom mig om jag säger att vi skall lätta på finanspolitiken, men det är en kort stund av lycka, mina vänner! Strax efteråt måste jag nämligen säga att tiden är inne för att skärpa finanspolitiken igen, och då står jag där ensam.

När professor Erik Lundberg ger sig ut i diskussionen och sjunger med samma näbb

som Erik Dahmén brukar jag anmoda honom att hålla sig till verkligheten. Han svarar då: "Jag har ratt att säga detta, eftersom jag är professor utan politiskt ansvar." Om jag vore finansminister utan politiskt ansvar skulle jag följaktligen kunna ställa mig här och hålla samma tal som professor Dahmén höll. Det går inte bara att trycka på en knapp och få utvecklingen att gå på ett visst sätt och sedan trycka på en annan knapp och få utvecklingen att gå på ett annat sätt. I livet går det sannerligen annorlunda till.

Den här kritiken är ju inte precis ny, men när jag ställs inför den brukar jag trösta mig med att man visserligen kan begära att jag skall sköta mitt fögderi bättre än mina kolleger gör i andra länder, men runt omkring oss i världen har man tvingats till mera brutala kastningar från den ena politiska linjen till den andra. Jag erinrar om hurdan situationen var i Danmark, när man införde importreglering och desavouerade högtidligt utfästa åtaganden om fri internationell handel. England har flera gånger varit i samma situation oavsett om man haft en labourregering eller en konservativ regering. I Amerika har Nixon tvingats till brutala ingrepp med frusna priser och frusna loner. Vi kan avläsa det här mönstret i de flesta nationer, och i det sammanhanget tycker jag knappast jag behöver skämmas för mig.

Lars Jacobsson anförde kritiska synpunkter beträffande hushållssparandet. Det är möjligt att man bör försöka premiera hushållssparandet, men jag är inte riktigt säker på att det varit rätt att göra det under 1971 och 1972. Jag är heller inte säker på att man behöver göra det under 1973, eftersom det ser ut som om svenska folket trots prisstegringarna skulle vara berett att spara pengar i överraskande stor omfattning.

Vi måste ha ett ökat överskott i handelsbalansen för att täcka förlusterna i tjänstebalansen, sade Jacobsson. Det har jag försökt utveckla i finansplanen och i andra sammanhang, och på den punkten föreligger inga delade uppfattningar oss emellan.

Det är klart att jag inte menar att man måste föra antingen en selektiv eller en generell stimulanspolitik, utan det får bli kombinationer. Regeringen har lagt huvudvikten vid selektiva åtgärder och tycker att det har varit det riktiga.

Här har man den föreställningen att den svenska arbetsmarknaden är sådan att man genom åtgärder av generell karaktär skulle kunna skapa sysselsättning åt alla som anmäler sig som arbetslösa. Arbetsmarknadsstyrelsens förre chef Bertil Olsson brukade tala om arbetsmarknadens B-lag, och det ligger nog mycket i det talet. Vi bedriver en ambitiös uppsökande verksamhet bland människor som går arbetslösa, men det finns folk som inte kan sysselsättas ens under den bästa konjunktur. Det finns människor som dras med olika handikapp, av vilka de fysiska handikappen säkerligen inte är de värsta. Det finns de som har mentala handikapp, och vi lägger ned två-tre gånger så mycket pengar på att bereda dem arbete som på att bereda arbete åt vanliga människor. Det här problemet kan man aldrig klara genom att bara öka efterfrågan inom näringslivet.

Assar Lindbeck kom in på frågan huruvida det är farligt med stora budgetunderskott. Han ville göra det hela till en banal och enkel teknisk fråga, som riksbankschefen och riksgäldsdirektören borde klara. Jag är övertygad om att frågan inte är så enkel. Det är svårt i dag att sälja obligationer på den svenska marknaden. Det är möjligt att det skulle gå lättare om vi hade en högre ränta på obligationsmarknaden — då skulle kanske åtskilligt av de korta pengarna gå över till den långa marknaden, men vi vill inte ta de konsekvenser det skulle innebära i form av hyresstegringar och högre kostnader för de företag som tar upp obligationslån. Det här är ett penningpolitiskt problem som inte är banalt tekniskt utan sannerligen också har mycket konkreta verkningar.

Om jag fattade Assar Lindbeck rätt menade han att jag inte borde bry mig om att det blir underskott i budgeten som måste täckas med upplåning — det är bara att se till att riksbanken öser på med pengar. Men skapar man nya pengar som går in i banksystemet och ger upphov till ännu fler nya pengar, laddar man obevekligt upp för ännu hårdare kreditrestriktioner och räntehöjningar än vi tvingades till 1970. Här måste vi ständigt göra en avvägning. Jag kan försäkra att det kommer att vara ett sug efter den långa marknadens pengar under 1973, framför allt eftersom man ute i världen börjar etablera en räntenivå som ligger avgjort högre än vår kapitalmarknadsränta. Skulle finansministern avhålla sig från att vända sig till banksystemet och bara förlita sig på kapitalmarknaden, måste tyvärr andra seriösa intressen bli undanskuffade.

Assar Lindbeck berörde också lönepolitiken. Det är väl en fåvitsk önskan att löntagarna skulle ge upp den solidariska lönepolitikens filosofi. Om rationella, högproduktiva industriföretag kan ge sina anställda högre löner, måste vi realistiskt inse att andra grupper följer efter: de anställda inom vårdyrken och serviceyrken, handel och

transporter, och då uppstår prisstegringar.

Assar Lindbeck sade vidare att man bör hålla en beredskap utifall att expansionen under 1973 blir större än väntat. Jag tror att vi har en viss elasticitet för närvarande. Företagen arbetar inte upp till sin fulla kapacitet, och där finns en buffert. Det finns också ett utbud av arbetskraft. Dessutom är likviditeten bättre än den var 1969 och 1970. Visserligen kan det vara bra att hålla en beredskap, men jag tror inte att vi på samma sätt som 1969—1970 skulle kunna snabbt råka in i en ekonomisk överansträngning.

Slutligen vill jag säga till Assar Lindbeck. Man kommer ständigt tillbaka till höjningen av arbetsgivaravgiften. Jag har försökt förklara vad den innebär. Den har fått en dominans i debatten som är orimlig med hänsyn till vad det egentligen är fråga om. Vi har nu läst i tidningarna under de senaste dagarna att SAF har träffat ett nytt avtal med tjänstemännen som för 1973 höjer företagens löneutgifter med mellan 7 och 8 procent. Var och en av dessa procent spelar exakt samma roll som en höjning av arbetsgivaravgiften med 1 procent. Jag frågar mig ibland hur man i den allmänna ekonomiska debatten kan fästa en sådan avgörande vikt vid denna höjning med 2 procent som ännu inte trätt i kraft i materiell bemärkelse men inte talar om de andra utgifter som företagarna har för sina anställda. Dessutom måste ju företagarna räkna med att vid sidan om de reguljära lönehöjningarna få betala en löneglidning på några procent.

Carl Henrik Mannheimer:

Man vill i finansplanen ge läsaren ett intryck av att finansdepartementet och konjunkturinstitutet i det stora hela är ganska goda prognosmakare.

Detta är naturligtvis inte på något sätt riktigt, vilket Lars Jacobsson visade ganska övertygande i denna sal för ett år sedan. De — i genomsnitt fyraprocentiga — BNP-prognoser som regelmässigt presenterats i januari varje år har ingen som helst likhet med den så småningom realiserade verkligheten utan är snarast att betrakta som en sorts önsketänkande om en behaglig ekonomisk utveckling.

Det är uppenbart att de offentliga prognosfabrikerna har vissa stordriftsnackdelar. Omständliga beräkningsrutiner kan leda till att man helt fastnar i detaljer och därmed försummar att kritiskt granska sina prognoser med hjälp av sitt sunda förnuft. Erik Lundberg tar upp en annan aspekt av problemet i en artikel i DN i maj 1970. Denna behandlar prognosmakarens objektivitet och förklarar mekanismen för hur prognoser blir snedvridna och hur prognosmakarna själva ofta är omedvetna om skevheten. Den slutsats han kommer fram till är att det bör inrättas ett organ i Sverige som liknar Sachverständigenrat i Tyskland eller De tre vise mænd i Danmark. Meningen med en sådan institution är att en oberoende grupp, ofta rekryterad från professorernas led, och med tillgång till allt det material som de officiella prognostikerna använt, skall göra en egen bedömning av framtiden som framstår som politiskt helt oberoende.

Jag tycker nu att det är hög tid att ta upp detta förslag igen.

Sven-Olov Träff:

Fältet är nu väl avbetat, men jag kommer att fresta i varje fall finansministerns tålamod med att återkomma till ämnet arbetsgivaravgifter i allmänhet och deras höjande i synnerhet. När det gäller att finansiera reformer som den politiska majoriteten vill realisera kan man som bekant gå olika vägar. Förr var det vanliga sättet att man höjde den direkta inkomstskatten, men i och med att den allmänna varuskatten infördes 1960 började vi på allvar beträda även den indirekta beskattningens väg. Den 1 januari 1969 omvandlades den allmänna varuskatten till en mervärdeskatt.

Man kan väl tolka införandet av momsen och det successiva avskaffandet av de flesta punktskatter under 1960-talet som en strävan att undvika en snedvridning inom den indirekta beskattningens område. Mervärdeskatten kan förvisso anses ha blivit en framgång i det här avseendet, även om det finns en del skönhetsfläckar inom andra områden av den indirekta beskattningen, t ex reklamskatten.

Som finansministern sade var det emellertid inte bara mervärdeskatten som infördes den 1 januari 1969 utan också en ny typ av löneskatt, den allmänna arbetsgivaravgiften. Enligt finansministern var detta en konsekvens av skatteomläggningen, och den procenten skulle alltså kunna ställas utanför diskussionen. Jag delar inte den uppfattningen. Denna avgift skiljer sig nämligen från alla andra avgifter som läggs på arbetsgivarna genom att den inte motsvaras av någon särskild förmån för löntagarna. Den ger staten möjligheter att öka sina inkomster vid sidan av höjningar av direkta och indirekta skatter. Den möjligheten har utnyttjats genom att löneskatten har skärpts två gånger sedan den infördes.

Man kan alltså konstatera att skattemetodiken utvecklas efter två helt olika linjer.

Den ena representerar en strävan att låta alla områden drabbas lika, och den andra innebar en återgång till en medveten snedvridning.

Löneskatten ger myndigheterna en praktisk metod att tillgodose statens fiskala intressen. Den är lätt att administrera, och det är relativt svårt att komma undan den. Sådana skäl borde emellertid inte få tillmätas någon självständig betydelse när man skall välja skatteform i ett samhälle som måste fungera med mycket hög ekonomisk effektivitet.

Den extra kostnadsbelastning som löneskatten medför drabbar nämligen företagen mycket ojämnt. De arbetskraftsintensiva företagen belastas i mycket större utsträckning än de kapitalintensiva. Det betyder att hela servicesektorn — t ex handel och distribution — men också en del tillverkningsföretag med komplicerade produkter på sitt program får bära den största bördan. Den kräver en relativt sett större tribut av företag som har mer kvalificerad och därmed högre avlönad personal — det må sedan gälla yrkesskickliga arbetare eller tjänstemän i utvecklingsavdelningar.

Konsekvenserna av den ojämna belastningen har inte heller uteblivit. De kan avläsas i en försämrad sysselsättning som drabbat särskilt den äldre och inte fullvärdiga arbetskraften. Att det uppstått svårigheter också för glesbygdernas ofta arbetskraftintensiva företag har vi också observerat.

Tro mig, herr finansminister: löneskatten har en utomordentligt stor effekt på sysselsättningen!

En annan klart negativ effekt av löneskatten är att den belastar företagen lika oavsett om de är lönsamma eller inte. Det betyder bl a att det svenska näringslivets konkurrenskraft försämras på både export- och hemmamarknaden. Det är därför naturligt att vi inom Arbetsgivareföreningen vänder oss med skärpa mot en skatt av den här typen, som har så påtagligt snedvridande effekter på näringslivet.

Den allmänna arbetsgivaravgiften är principiellt felkonstruerad och bör redan av det skälet avskaffas, men det finns också andra skäl. Konjunkturläget har som bekant successivt försämrats sedan 1970, och detta har medfört de allvarligaste sysselsättningsproblem som vi haft under efterkrigstiden. Trots det höjdes löneskatten till 2 procent av lönesumman den 1 januari 1971, och nu har den fördubblats ännu en gång till 4 procent trots framställningar från näringslivet i olika etapper om behovet av lättnader.

Det är alltså inte nog med att man väljer den i och för sig olämpliga löneskatten som substitut för ökad mervärdeskatt eller inkomstskatt, utan man höjer den i ett konjunkturläge när det skulle ha varit mer förnuftigt att avskaffa den helt — jag är inte ensam i dag om att uttala den uppfattningen.

Nu har det förebådats en ytterligare höjning av arbetsgivaravgiften. Det gäller bl a att skaffa pengar till en allmän tandvårdsförsäkring. Vi tycker att det föreligger ett minimalt samband mellan tandvård och arbetssituation, och det kan inte vara motiverat att nästan 90 procent av det allmännas kostnader för denna försäkring skall betalas av arbetsgivarna.

Den nu aviserade ökningen på 1 procent är dessutom avsedd att täcka ökade kostnader för arbetslöshetsförsäkringen. Jag vill gärna säga att det är en sak som ligger oss väsentligt närmare om hjärtat och har en klar anknytning till arbetssituationen.

Från denna ökning på 1 procent skall man enligt vad finansministern nu har sagt räkna bort en halv procent genom att staten avstår från att höja ATP-uttaget. Nu är inte de siffrorna riktigt jämförbara, eftersom ATP-avgiften inte beräknas på hela lönesumman utan bara på en del — det finns ett basbelopp, och det finns en gräns även uppåt. Det betyder att den halva procenten motsvarar en arbetsgivaravgift på mellan 0,35 och 0,40 procent, och det i sin tur betyder att nettoökningen inte som finansministern sade är en halv procent, utan den ligger mellan 0,60 och 0,65 procent.

Låt mig så få ta upp ett annat argument som finansministern har fört fram både i tidigare diskussioner och i dag då han kopplat samman löneskatten med löneglidningen och velat låta påskina att om företagen har råd med en löneglidning har de också råd med en löneskatt. Underförstått skulle en höjd löneskatt medföra minskad löneglidning. Enligt den tesen skulle löneskatten inte behöva påverka företagens lönsamhet.

Nu är löneglidningen olika stor inom olika sektorer av arbetsmarknaden. Den är starkare för arbetare än för tjänstemän, och den är starkare för ackordsarbetare än för dem som arbetar på timlön. Diskussionen rör i allmänhet ackordsarbetare, som redovisar den största löneglidningen. Det gör att man får intrycket att den är lättrörlig. Nu är den i själva verket mycket trögrörlig om man lägger ihop samtliga sektorer på arbetsmarknaden. Löneglidningen har i allmänhet rört sig inom en procentenhet inom hela SAF-området med undantag för år 1970, då den var större.

Det finns ett alldeles klart orsakssammanhang mellan löneglidningstakten och kon-

junkturläget, om man mäter konjunkturläget i antalet arbetslösa. Under år när arbetslösheten ökat har löneglidningen minskat, och under år när arbetslösheten minskat har löneglidningen ökat, detta alldeles oavsett hur företagens övriga arbetskostnader har utvecklat sig. Löneglidningen var följaktligen mycket låg under förra året.

Möjligheterna att dämpa löneglidningstakten ytterligare under innevarande år är sannerligen inte stora. Dels är nivån redan låg i ingångsläget, dels finns det en förtjänstutvecklingsgaranti på 40 öre per timme inbyggd i det löpande avtalet mellan LO och SAF. Den aktuella höjningen av löneskatten kommer därför otvivelaktigt att försämra företagens lönsamhet och formodligen också att påverka sysselsättningen i negativ riktning utan att takten i löneglidningen påverkas. Man är väl i stort sett överens om att denna lönsamhetsförsämring inom näringslivet får mycket allvarliga konsekvenser för kapacitetsutbyggnaden och därmed på längre sikt för den ekonomiska tillväxten i vårt land.

Jag tycker att finansministern anförde ett utomordentligt bra bevis för hur dålig lönsamheten egentligen är inom den svenska företagsamheten när han talade om att bolagsskatten hade ökat mycket litet eller kanske t o m minskat under en period.

Hans Engman:

Den sedan 1969 accelererande inflationen är ett internationellt fenomen. Därför måste man enligt min uppfattning när man försöker förklara orsakerna till den accelererande inflationen behandla den i dess internationella sammanhang.

I finansplanen konstateras att det endast är ett fåtal länder som kan peka på ett allmänt sett högt efterfrågetryck och att det i övrigt synes vara fråga om en typisk kostnadsinflation där förväntningarna om fortsatta prisstegringar hos såväl löntagare som företagare har utgjort en bidragande faktor.

Enligt min uppfattning är denna inflationsanalys behäftad med mycket stora brister. Analysen förefaller bestå av konstaterandet att efterfrågeläget har varit svagt — alltså måste det vara fråga om en kostnadsinflation. Enligt min mening finns det dock inget stöd för den förutsättning som detta resonemang baseras på, nämligen att de fackliga organisationerna i Västeuropa fr o m 1969 lagt om sin lönepolitik i mer "militant riktning", vilket i så fall skulle kunnat förklara den tilltagande inflationen. Detta stämmer ej med den kunskap jag har om de fackliga organisationernas verksamhet i Västeuropa, och jag kan försäkra finansministern att från TCOs sida t ex har vi inte uppvisat en mer uttalad lönehunger efter 1969. Det är snarare tvärtom. TCOs löneuppgörelser på senare år — särskilt på den privata sidan — har haft ett klart stabiliserande syfte. Det skulle däremot inte förvåna mig om man från olika TCO-förbund i kommande löneförhandlingar tvingades begära mer än tidigare på grund av den nu rådande snabba inflationen för att den privata reala standardutvecklingen skall hålla sig över noll.

Det har varit ont om blommor här, men jag skall be att få överlämna en blomma till finansministern för den senaste skattereformen. Den hjälper något upp den svaga privata reallöneutvecklingen för arbetstagare i mellaninkomstlägena. Detta påverkar dock inte mitt principiella resonemang om inflationen.

Jag vill alltså påstå att orsakssambandet är det omvända — det är först fråga om prisökningar, sedan löneökningar och att prisökningarna beror på ökningen av penningmängden i världsekonomin.

Under de 17 åren 1952 t o m 1968 var USAs betalningsbalansunderskott, som i det nuvarande internationella betalningssystemet leder till ökad internationell likviditet och därmed till ökad penningmängd i världen, omkring 2 miljarder dollar per år i genomsnitt; åren 1969—1972 har detta underskott i genomsnitt uppgått till 10 miljarder dollar per år.

Rekordet sattes 1971 med ett underskott på 22 miljarder dollar, vilket motsvarade litet drygt halva svenska BNP för samma år.

Som en följd av dollarutflödet har den internationella likviditeten ökat med 75 procent under 1970, 1971 och halva 1972. Federal Reserve Board och internationellt verksamma amerikanska affärsbanker kontrollerar via dollarutgivning och dollarkrediter den internationella penningmängden, och dessa institutioner kan därför liknas vid en centralbank på det nationella planet som "trycker nya sedlar" för att finansiera sin aktivitet. Den aktivitet dollarutflödet huvudsakligen finansierat är stora internationella, mest amerikanska, bolags investeringar inte minst i Västeuropa. Jfr *diagram*.

Här vill jag infoga att jag är medveten om att detta slags monetäristiska analys ofta betraktas som litet reaktionär på grund av dess politikimplikationer. Till Keynesianerna vill jag då säga att ni måste ta konsekvenserna av ert eget resonemang och — liksom i finansplanen — ange som huvudförklaring till inflationen otillbörliga lönekrav, och då blir frågan, vilka ekonomer som är mest reaktionära, tämligen akade-

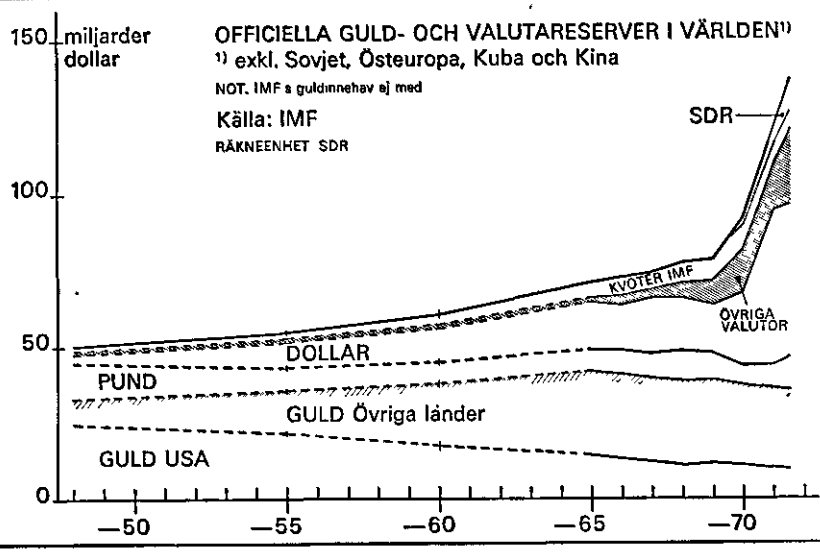

misk. Personligen är jag inte speciellt doktrinär på denna punkt utan menar att en grundläggande Keynesiansk syn går att förena med en monetaristisk förklaring till de senaste årens accelererande inflation.

Hur stämmer då detta med det förhållandet att vi haft förhållandevis stor arbetslöshet i Västeuropa under senare år? Borde inte likviditetspåspädningen medfört sjunkande och inte ökande arbetslöshet? På detta svarar jag: Det är inte säkert — det beror på kapitalbildningens karaktär.

Merparten av investeringarna går i dag ej till att öka produktionen och bygga ut kapaciteten, utan dessa plöjs i stället ner i automation och teknik i syfte att ersätta arbetskraft och minska arbetskraftskostnaderna. Högre vinstmarginaler erhålls mera genom rationalisering än genom större produktion och försäljning. Av västvärldens totala kapitalinvesteringar — och Sverige torde ej skilja sig härvidlag på något avgörande sätt — går i dag ca 65 procent till att öka den tekniska effektiviteten eller ersätta arbetskraften och bara 35 procent till att utvidga produktionskapaciteten.[1] Detta är av avgörande betydelse för sysselsättningen och enligt min mening förklaringen till att vi har haft en tendens på senare år till ökande arbetslöshet oberoende av konjunkturförloppet.

Avslutningsvis en fundering om den närmaste framtiden. Långtidsutredningen 1970 hade ett dominerande budskap — hänsynen till den externa balansen. I början på 1969 försvann en tredjedel av vår valutareserv på ett par veckor. Finansministern sade att det berodde på lageruppbyggnad, men den lageruppbyggnaden inträffade till sin huvuddel under 1970. Valutautflödet i början på 1969 var huvudsakligen ett resultat av en amerikansk kreditåtstramning, varvid de amerikanska företagen vände sig till Eurodollarmarknaden. Det blev ont om "internationella pengar" och rekordräntor på uppemot 12 procent noterades på Eurodollarmarknaden. Den svenska valutareservens krympning 1969 skall sättas i samband med kreditförhållandena på Eurodollarmarknaden. Nu har vi bakom oss ett par ganska dåliga år — relativt snabb uppbyggnad av svenska valutareserven och låga räntor på Eurodollarmarknaden. Min fråga är: Finns det någon beredskap på finansdepartementet om den amerikanska centralbanken återigen tillgriper kreditåtstramning så att de amerikanska företagen vänder sig till Eurodollarmarknaden och driver upp räntorna så att den svenska valutareserven smälter ihop?

Har vi hamnat i en sådan strukturell situation att vi framöver har att räkna med antingen lågkonjunktur och valutareservsuppbyggnad eller högkonjunktur och valutareservskrympning med åtföljande efterfrågedämpande politik av hänsyn till den externa balansen? I så fall tror jag vi är illa ute, och jag ser här ytterligare ett skäl att oroas över sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten i framtiden.

Bertil Ohlin:

Finansminister Sträng anförde en del intressanta synpunkter, t ex beträffande löneskatten. Han gjorde gällande att vi vanliga människor — vilka det nu är — hade fått skattebördan tredubblad, medan bolagen

[1] Levinson, Charles, *De multinationella företagen och inflationen*, Stockholm 1972.

inte har fått sin skatt höjd och att det därför inte var mer än rimligt att bolagen fick vidkännas den extra löneskatten. Men bolagen är ju inte sidoställda med enskilda personer. Bakom bolagen står huvudsakligen enskilda aktieägare, som jämte herr Sträng har fått sin skattebörda tredubblad. Vi har en dubbelbeskattning av bolagen, och om man dubblar eller tredubblar beskattningen på båda hållen, blir effekten förkrossande. Dessutom drabbar löneskatten inte bara bolag, utan det finns också enskilda företagare som betalar den.

Löneskatten har ytterligare en nackdel. Den kan till en del övervältras på köparna, men exportindustrin och den importkonkurrerande industrin kan inte på samma sätt övervältra skatten. Därför kommer den i verkligheten att motverka det slag av expansion av industrisektorn som finansministern så ofta med rätta anger som önskvärd.

En annan sak: På sin tid införde dåvarande finansminister Ernst Wigforss ett system innebärande att man från "ett normalläge för skattetrycket på 100 procent" kunde höja den statliga inkomstskatten till 110 procent eller sänka den till 90 procent. Eftersom man inte kan göra om skattesystemet varje år kunde detta vara en lämplig metod i vissa lägen. På senare tid har det betraktats som socialt oacceptabelt att ändra skatten med samma procentsats för mindre inkomsttagare som för större.

Men nu inträffar det märkliga att Gunnar Sträng ivrigt försvarar ett skattesystem där inflationen höjer skatterna procentuellt *mycket mer* för låginkomsttagarna än för de stora inkomsttagarna. Vårt skattesystem innebär nämligen att den numera ganska avsevärda inflationen höjer det reella skattetrycket genom att ta en växande andel av människornas inkomster till skatt. Om man räknar efter hur mycket skatten ökas i procent för olika inkomsttagare finner man att inkomstgruppen mellan 20 000 och 40 000 kronor vid 4 eller 5 procents inflation får sin skatt procentuellt höjd betydligt mycket mer än de inkomsttagare som tjänar 60 000—80 000, och flertalet av de s k 80-procentarna får inte någon procentuell inkomstskattehöjning alls.

I detta prekära läge argumenterar finansministern för en inflationsskattehöjning som vänder den tunga änden nedåt, men han väljer att bondneka och ger intrycket att det förhåller sig tvärtom. Observera att finansministern har en stor stab av experter som utreder åtskilliga problem t ex i finansplanen, men den här frågan går han alltid förbi och vill inte belysa hur det faktiskt förhåller sig.

Herr finansminister! Ni skulle kunna fördela skattetrycket bättre än inflationens blinda utslag gör. Men vi förstår att det inte bara är blygsamhet som ligger bakom finansministerns handlande. Han låter inflationen smyga på medborgarna skattehöjningar under två år. Sedan framträder han det tredje och säger att han sänker inkomstskatten. Han får applåder och beröm för det, fastän skattetrycket en tid efter sänkningen i varje fall vid två tillfällen varit högre än när perioden började. Han ger nämligen tillbaka till skattebetalarna bara en del av den höjning av skattetrycket som inflationen har medfört.

Jag vill, herr ordförande, i förbigående säga att herr Sträng hade rätt på en punkt i debatten med Assar Lindbeck. Det är givetvis riktigt som Assar Lindbeck säger att man inte behöver fästa sig så mycket vid budgetunderskottets och upplåningens storlek i ett tillfälligt mycket svagt konjunkturläge. Men om budgetunderskotten inte bara blir tillfälliga, är det fel att säga att det skulle vara en trivial uppgift att lösa de penningmarknadsproblem som en väldig statlig upplåning under flera år medfört. På den punkten tycker jag finansministern har rätt i att man måste ta allvarligt på en upplåning av de dimensioner som vi nu har fått erfarenhet av.

Professor Dahmén talade om angelägenheten av att sörja för en dynamisk utveckling av vårt ekonomiska system, och flera andra talare har återkommit till denna centrala uppgift. En förutsättning är naturligtvis att betalningsbalansen är så stark att det är möjligt för oss att utvidga vår egen köpkraft och konsumtion. En fortsatt kostnadsinflation med 10 procents lönestegring om året och en prisstegring på 5—6 procent om året kan vara oförenlig med en tillfredsställande utveckling av betalningsbalansen, om inflationstakten i Förenta staterna och några andra länder blir lägre, vilket en del bedömare tror.

Det är paradoxalt nog så att man i Sverige under de förhållanden som nu råder åstadkommer en högre reallönehöjning om de nominella lönerna stiger med 6 procent om året än om de nominella lönerna stiger med 10 procent om året. Med den lägre kostnadsstegringen får man nämligen större investeringar och expansion, tryggare sysselsättning, större konkurrensförmåga i förhållande till utlandet och en tryggare utveckling av betalningsbalansen. Staten befrias då från det tvång som finansministern kände 1970 att strama åt vår ekonomi och skapa arbetslöshet framöver för att klara betalningsbalansen.

Finansministern talade om nödvändighe-

ten av att förbättra vår valutabalans. Det finns två metoder att stärka valutareserven — en dålig och en bra. Den dåliga metoden är att skapa arbetslöshet och åstadkomma produktionsinskränkningar som leder till minskad efterfrågan på utländska varor och ökar möjligheterna att exportera. Men det finns också en bra metod att stärka betalningsbalansen och lägga en fast grund för en dynamisk utveckling, nämligen att sörja för en sådan kostnadsnivå och en sådan allmän inre balans som kan förenas med en snabb efterfrågeökning i Sverige och ändå en export som är tillräcklig för att betala den i detta läge ganska stora importen.

Jag tror att finansministern kunde göra landet en stor tjänst om han ville förklara för Sveriges folk att den snabbaste höjningen av vår *reella* levnadsstandard når vi inte genom att ta ut maximal inkomststegring i pengar räknat utan genom en lagom stor inkomststegring i pengar räknat.

Finansministern kan i så fall med full rätt påpeka att vissa förutsättningar måste vara uppfyllda på arbetsgivarsidan. Det fordras garantier från arbetsgivarna för att en sådan lönepolitik inte skall leda till en orimlig förskjutning av inkomstfördelningen. Jag tycker för min del att arbetsgivarsidan har minst lika stort ansvar härvidlag som man har på den fackliga löntagarsidan. Men finansministern skulle som en tredje part kunna spela en roll genom att tala om hur det verkligen förhåller sig.

Assar Lindbeck:

Gunnar Sträng pekade på några positiva drag i utvecklingen och det gör han naturligtvis rätt i som inledare av diskussionen. Det finns sådana positiva drag: en ökad valutareserv, en i förhållande till flera andra länder avtagande inflationstakt, en i jämförelse med andra länder hög sysselsättning i procent av labour force. Men det är inte bara detta vi skall diskutera; vi måste också gå in på de brister som otvivelaktigt funnits i konjunkturpolitiken de senaste fyra åren. Det är lika bra att erkänna dem, eftersom de är uppenbara.

När det gäller arbetsgivaravgiften så låter det kanske litet när man säger att den är 4 procent, men företagsvinsterna uppgår ju inte till mer än 10 procent av lönesumman. Det betyder att en fyraprocentig löneskatt utgör 40 procent av vinsten. Det innebär att många företag — de som utan denna löneskatt skulle ha en vinst på mindre än 4 procent av lönesumman — får en negativ vinst. Man kan alltså inte bagatellisera de fyra procenten när vinstmarginalen är så liten som 10 procent.

Anledningen till att de fyra procenten väckt så stort uppseende är naturligtvis att detta är den del av lönekostnadsutvecklingen som statsmakterna enklast kan påverka. Det blir regelmässigt också vanliga lönehöjningar, men dem kan inte riksdagen bestämma. Arbetsgivaravgiften är en komponent av lönekostnaderna som staten kan fastställa, och det är därför den sätts i centrum för den ekonomisk-politiska debatten.

Företagen fick på våren 1972 reda på att löneskatten skulle höjas den 1 januari 1973. Det är klart att de alla i sina kostnadskalkyler för produktion och investeringar måste ta hänsyn till att löneskatten från den 1 januari 1973 blir 4 procent. Höjningen av löneskatten fick därför effekt på företagens planering och verksamhet så snart den aviserades. Företagen måste säga sig redan under 1972, bland annat när de överväger att öka antalet anställda, att de from 1973 skulle belastas med en fyraprocentig löneskatt; så även om höjningen inte trädde i kraft omedelbart är det ofrånkomligt att den fick effekt så snart den aviserades.

Jag vill sedan ta upp ytterligare två små saker. Den första gäller kreditmarknaden. Antingen uttryckte jag mig oklart eller också har Gunnar Sträng och Bertil Ohlin tänkt oklart. Vad jag sade var följande. Om det finns ett realekonomiskt utrymme i form av lediga produktionsresurser, är finansieringen av ett budgetunderskott ett enkelt kreditmarknadstekniskt problem. Låt mig ta ett exempel. Antag att staten vill låna 1 miljard mer utan att tränga ut andra. En möjlighet är då att staten helt enkelt lånar i riksbanken. En annan möjlighet är att staten lånar på marknaden mot obligationer. Då kan riksbanken köpa statsobligationer för 1 miljard på marknaden, så att privata företag och kommuner inte trängs ut från marknaden.

Den avgörande frågan i finanspolitiken är, som jag betonat, om det finns lediga produktionsresurser och om vi vill utnyttja dessa. Ett budgetunderskott innebär naturligtvis att tillgången på likvida fordringar (pengar och/eller statspapper) i den privata sektorn stiger under lågkonjunkturer. Det betyder att en senare omläggning av politiken i restriktiv riktning vid en följande högkonjunktur måste göras i motsvarande mån snabbare. Det betyder inte nödvändigtvis att räntenivån behöver bli högre; men det innebär att *förändringen* i politiken måste bli snabbare.

Är man inte beredd till snabba förändringar i finans- och penningpolitiken, och är man inte beredd att driva en expansiv politik under lågkonjunkturen därför att man inte tror sig kunna lägga om politiken

i nästa högkonjunktur, då kan man inte bedriva någon vidare effektiv konjunkturpolitik, men jag utgick från att vi skulle försöka göra just det.

Min sista kommentar gäller lönebildningen. Jag vill hävda att det problem som jag tog upp är betydligt allvarligare än som framgått av debatten. Som det står i finansplanen har vi en heterogen arbetsmarknad i den meningen att det finns vakanser bland industriarbetare samtidigt som vi har arbetslösa på andra områden. Det betyder att lönestrukturen inte är en jämviktsstruktur. Industriarbetarnas löner är för låga i förhållande till andra gruppers vid den efterfrågan och det utbud som finns.

Såvida man inte skall tvångskommendera folk till industrin ser jag ingen annan lösning på detta problem än att industriarbetarnas löneläge höjs i förhållande till andra gruppers. Det kan bara ske om andra grupper i realiteten accepterar att industriarbetarna får en snabbare lönehöjning. Men om vi nu har ett samhälle som aldrig kan acceptera att en grupp — i detta fall industriarbetare — får en snabbare löneförbättring än andra, utan att dessa senare av "solidaritetsskäl" kräver att alla skall få samma ökning, då försvinner lönebildningens funktion att fördela arbetskraften i samhället.

Vi måste acceptera relationsförändringar i lönerna, om vi skall kunna behålla rätten för individen att fritt välja arbete. Eljest måste man göra vad som övervägdes för norrlandspoliserna — tvångskommendering till Stockholm därför att man inte är beredd att betala högre löner i Stockholm.

Accepterar man inte att industriarbetarnas löner (inklusive förbättringar i arbetsmiljön) ökar i förhållande till andra gruppers, då tvingas man antingen att tvångskommendera arbetare till industrin eller acceptera permanenta vakanser. Kompensationsmekanismen måste delvis sättas ur spel för att svenska arbetsmarknad skall kunna fungera väl.

Sven-Olov Träff:

Det är inte arbetsmarknadens parters uppgift att sätta betyg på sitt eget handlande, men det femåriga avtal mellan tjänstemän och arbetsgivare på den privata sektorn som nu löper och som just blivit föremål för översyn sedan tre år har gått, har relaterats till produktivitetsutvecklingen under hela perioden så gott man kunnat mäta och prognostisera den. Den nu senast bekräftade uppgörelsen visar att tjänstemännen har godtagit en långsammare löneutveckling än LO-kollektivet får.

Finansministern sade i sin replik att om en del expansiva och vinstgivande företag har möjlighet att betala högre löner, är det självklart att återstoden av arbetsmarknaden följer dem i spåren. Det vore önskvärt att de expansiva exportföretagen fick leda löneutvecklingen, men så var det i varje fall inte 1971 när vi träffade treårsavtalet. Då befann vi oss i en mycket besvärlig förhandlingsomgång, och under de långt utdragna förhandlingarna fick vi från den offentliga sektorn och framför allt från staten det ena besvärande prejudikatet efter det andra i form av låglönesatsningar. Det resulterade i en totaluppgörelse på en mycket hög nivå. Om vi hade spräckt förhandlingarna i juni 1971 och de varslade stridsåtgärderna kommit till stånd, tror jag att man hade fått räkna med att regeringen manifesterat sin handlingskraft genom någon tvångsuppgörelse. Det är därför berättigat att säga att vår frivilliga medverkan i den uppgörelsen var mindre påtaglig än i tidigare uppgörelser.

Gunnar Sträng:

Jag fäste mig vid ett uttryck som herr Träff fällde kanske mera i hastigheten, att arbetsgivaravgiften inte ger några förmåner vare sig åt de anställda eller åt samhället.

Utifrån min uppfattning att arbetsgivarna är en skattekälla lika väl som fysiska personer har vi riktat skattevapnet även mot arbetsgivarkollektivet utan att anknyta skatten till vissa bestämda förmåner åt de anställda. Varje procent i arbetsgivaravgift ger 1 miljard, men finansministern gömmer inte de pengarna, utan de går in i statsbudgeten, vars utgiftssida på ett eller annat sätt måste täckas.

I en politisk situation sådan den vi har och kommer att få — det spelar i det sammanhanget ingen roll vilken regering som sitter vid makten — kommer det alltid att finnas nya uppgifter som väntar på sin lösning. När den nu sittande regeringen har lagt fram sina förslag för den svenska riksdagen har finansministern haft att räkna med opposition från de fyra oppositionspartierna, som regelmässigt anser att han inte tagit erforderlig hänsyn till vad den ena eller andra gruppen behover.

Följaktligen kommer det, oavsett vilken regering vi har, alltid att finnas en ambition att fortsätta reformarbetet. Men reformerna kostar pengar, och de kan inte betalas på det lättsinniga sättet att man bara ökar upplåningen. Vi kan inte bara låta riksbanken trycka sedlar och sprida ut dem som aktiv köpkraft. Rent teoretiskt kan man tillämpa den metoden i en lågkon-

junktur, om man sedan lika snabbt och dramatiskt drar in pengarna under en högkonjunktur. Vi gjorde ett prov i maj 1970 med en sådan dramatisk indragning. Om det är någonting som har irriterat svenska företagare var det väl just detta försök att snabbt dra in en likviditet som befanns vara alltför vidlyftig.

Den här diskussionen är uteslutande teoretisk. Den är intressant och rolig, och det skulle vara frestande för mig att göra ett försök, men jag tvingas alltid ha jordkontakt, och därför kan jag inte följa Assar Lindbecks råd.

Jag har således kommit fram till att det alltid måste sättas en gräns för upplåningen. Om man vill fortsätta med reformarbetet måste man se efter var pengarna kan skaffas. Jag är beredd att erkänna att den direkta statsskatten i dag är så hög att där inte finns någonting mer att ta av — det utrymmet är konsumerat. Vad man har att röra sig med är punktskatter, men också där är möjligheterna begränsade. Riktar man dem mot vissa varuslag, slår man mot olika yrkesgrupper. Man får då nöja sig med skatterna på sprit, tobak och bensin, och dem höjer vi i den takt som vi tror att konsumenterna orkar med.

Sedan är det momsen och arbetsgivaravgiften vi har att räkna med. Regeringen föredrog en höjning av momsen men mötte inget gehör i riksdagen för den tanken. Vi ansåg det emellertid rimligt och riktigt att de fysiska personerna skulle få en skattesänkning under 1973, och när vi fick nej på vårt förslag att finansiera en sådan sänkning genom en höjning av momsen föreslog vi i stället en höjning av arbetsgivaravgiften. Det fanns majoritet i riksdagen för att ta fram pengarna på det sättet och därigenom få möjlighet att sänka den direkta statsskatten. Vi måste vara på det klara med att i framtiden den enda skattekälla som finns är den indirekta beskattningen, alternativt arbetsgivaravgiften. Avvägningen däremellan kan man diskutera. Arbetsgivaravgiften slår mot arbetsgivarkollektivet, och momsen slår mot konsumenterna. Man kan i olika ögonblick ha olika uppfattningar om vad som är det riktiga, men detta är de praktiska framgångslinjerna. Någon höjning av den direkta skatten skall vi inte fundera på.

Nu drabbar inte skatten alla lika, och jag tror inte det behöver vara någon egentlig nackdel. Det är onekligen så att de effektivaste företagen drabbas hårt. Det blir emellertid en skillnad beroende på företagens struktur. En massaindustri har en liten besättning av anställda, men sådana företag som LM Ericsson och Electrolux har många anställda som plockar ihop de komplicerade apparaterna. Jag är inte alls övertygad om att arbetsgivaravgiften har en negativ inverkan på vår förmåga att hävda oss på exportmarknaden. Skulle vi låta arbetsgivarkollektivet betala den gamla nettobeskattningen, föreställer jag mig att det skulle verka negativt på detta område.

Jag lyssnade med stort intresse på Hans Engmans inlägg. Vi kan vara överens om att den inflation som nu förekommer internationellt har mer karaktär av kostnadsinflation än av efterfrågeinflation, även om det kan vända från den ena dagen till den andra. Med den efterfrågan vi nu möter utifrån kan vi mycket väl få en kombination av kostnadsinflation och efterfrågeinflation, och det är svårt att renodla de båda formerna.

Nu gjorde Hans Engman gällande att det är fel att säga att lönerna spelat någon roll i kostnadsinflationen. Även om jag är gammal fackföreningsman måste jag nog säga att jag tror lönerna *har* spelat en roll. Att man märker det mera nu än på 1950-talet beror på att företagen då hade sådana vinstmarginaler att de inte omedelbart ställdes mot väggen på samma sätt som nu vid lönehöjningar. TCO kan följaktligen säga att lönehöjningarna inte är värre i dag än de var för tio, femton år sedan, men det fanns större buffertar för tio, femton år sedan, och även om lönehöjningarna alltså nu är likartade, ger de ett starkare inslag av kostnadsinflation.

Hans Engman tog upp också en annan intressant fråga. Han har rätt i att företagen om de kommer i ett bättre läge inte behöver anställa mer folk, utan de kan satsa på mer rationella maskiner och öka produktionsvolymen med en oförändrad eller ibland t o m mindre arbetar- och tjänstemannastam. Jag tror att det ligger mycket av sanning i detta. Även om en starkare efterfrågan medför ett bättre läge för företagen, är det inte givet att det blir någon särskilt stark expansion på sysselsättningssidan.

Här kommer jag tillbaka till min gamla filosofi om nödvändigheten av en tillfredsställande bytesbalans och en tillräcklig valutareserv. Vi är oerhört starkt beroende av den internationella utvecklingen, och varje nation som inte håller måttet utsätts för spekulation mot valutan. Den spekulationen behöver inte vara betingad av några sakligt grundade föreställningar. Harold Wilson råkade ut för det 1967. Fastän han hade fått besked av alla länders riksbankschefer om att England kunde få låna så mycket pengar man behövde för att klara sig genom valutakrisen körde spekulationen sönder den

engelska valutan, så att en devalvering blev nödvändig.

Denna ömtåliga situation gör att bytesbalansen och valutareserven får en utomordentligt stor vikt när man överväger olika ekonomiska ingripanden. Om vi bara kan hålla bytesbalansen, kan vi släppa fram sådana näringar som lämnar service åt varandra, och man kan t o m avkorta arbetstiden och kosta på sig en hel del inom den offentliga sektorn och andra sektorer, bara man vet att industrin klarar de externa balansproblemen.

Bertil Ohlin sade att även bakom bolagen står fysiska personer i egenskap av aktieägare. De är emellertid en relativt begränsad grupp — skall vi säga att det finns 500 000 aktieägare i landet och 3 miljoner skattebetalare — och även här får man göra en värdering när man väljer vilka man i sista hand vänder sig till för att få in de pengar som erfordras.

Det spelar naturligtvis en viss roll var man sätter in en skattesänkning. För dagen är perspektivet onekligen sådant att vi med förtröstan kan se fram mot den efterfrågeexpansion som kommer utifrån, men vi behöver också en stimulans i efterfrågan från de svenska konsumenterna. Den skattesänkning som vi nu genomför innebär att 2,2 miljarder går tillbaka till de svenska konsumenterna, och även om de envisas med att spara, innebär det en god portion av efterfrågan. Därför menar jag att höjningen av arbetsgivaravgiften, som inte kommer att kalmera företagen i det konjunkturperspektiv vi har i dag, var en riktig åtgärd, när man därigenom kan stimulera de svenska konsumenternas efterfrågan.

Slutsatsen i Bertil Ohlins inlägg var att Strängs skattereformer hade vänt den tunga änden nedåt och slagit mot de små inkomsttagarna. Ja, om man räknar marginaleffekterna i procent, ligger det naturligtvis en del i detta, men om vi med skattereformerna har finansierat en ökad bidragsgivning till de sämst ställda i form av sociala bidrag till hyrorna, ökat familjestöd eller hjälp till folkpensionärerna, stämmer inte det som Bertil Ohlin säger. Man kan ju aldrig se skatten bara som en isolerad företeelse, utan man måste se till statens hela verksamhet.

Men även om jag går honom till mötes och bara ser på skatten utan att bry mig om den andra sidan vill jag påstå att 1970 års skattereform lade skattesänkningarna hos de lägre betalda och att de högre betalda fick finansiera reformen.

1972 års skattereform har inte riktigt samma karaktär, men i långa stycken har den en liknande effekt. Skattesänkningen sätter in maximalt med omkring 900 kronor i inkomster mellan 30 000 och upp till 65 000—70 000, därefter trappas sänkningen av, och de som tjänar 90 000—100 000 får ingen sänkt skatt.

Sedan talade Bertil Ohlin om den s k inflationsskatten. Han tror att det skall hjälpa med indexreglering av skatteskalorna.

Jag gillar inte en indexreglering av skatterna, eftersom den ger tre gånger så mycket i kronor räknat i sänkning till den som tjänar bra som till den som tjänar dåligt — jag talar nu om sänkning i kronor, icke i procent. Däremot kan det vart tredje år bli en reformering av skatteskalorna, varvid vi sätter in skattesänkningen där vi tycker att den bäst behövs.

Assar Lindbeck gjorde gällande att höjningen av arbetsgivaravgiften fick negativa verkningar på sysselsättningen så fort beslutet var fattat. Jag har svårt att acceptera det resonemanget. Det är väl när belastningen inträffar som man kan börja diskutera negativa effekter.

Nu tror jag inte att arbetsgivaravgiften när den börjar betalas kommer att medföra någon reduktion av antalet industrianställda och inte heller av antalet anställda inom handel och näringsliv i övrigt. Jag går så långt att jag säger att den enskilde konsumenten i sista hand får betala en del av arbetsgivaravgiften. På samma sätt som företagen kräver högre priser när lönerna stiger kan de lägga in effekterna av arbetsgivaravgiften i sin prissättning. Det enda som hindrar dem att göra det är att det kan finnas ett köpmotstånd som innebär att konsumenterna vägrar att betala de priser med vilka företagen vill kompensera sig för sina ökade utgifter.

Det avgörande är emellertid att 1 procent i arbetsgivaravgift har precis samma karaktär som 1 procents ökning av andra kostnader som arbetsgivarna mer eller mindre frivilligt tar på sig. Hela debatten domineras av dessa två procent, men att svenska folket höjer sina inkomster med 8 procent om året kommer helt i skymundan. En förklaring kan vara att det är roligare att hoppa på finansministern än att hoppa på Träff, Giesecke och Arne Geijer.

Allra sist vill jag säga till Assar Lindbeck att även om man inte kan driva en konjunkturpolitik som är så elegant, fullständig och förnämlig att det inte finns någonting att anmärka mot den, betyder det inte att man måste avstå från att försöka driva konjunkturpolitik. Vi lever inte i en värld där fullständigheten är uppnåelig för vanliga människor. Vi gör vad vi kan med konjunkturpolitiken, och det kommer vi att fortsätta med.